SÖRMLANDSLÅTEN

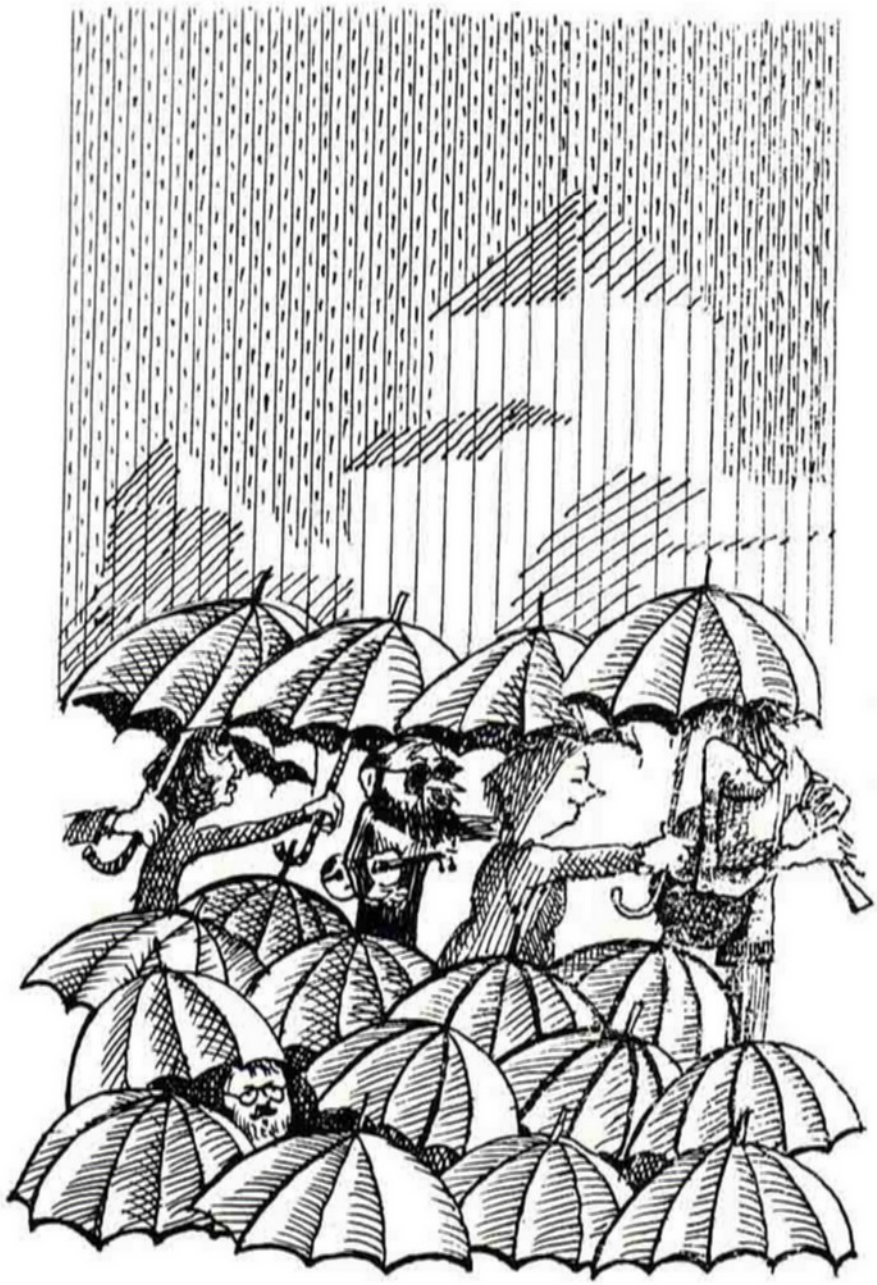

1985 Nr 3

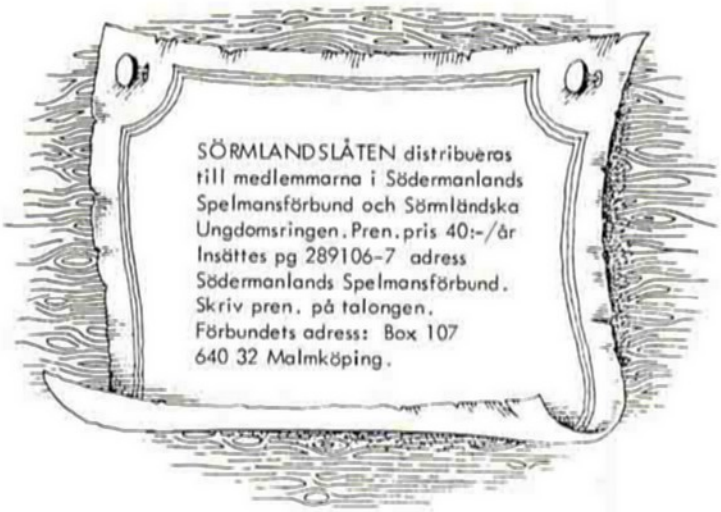

Innehåll

	sid.		sid.
Redaktören har ordet	2	Brev	17
Ordföranden har ordet	3	Speleman i ur och skur	20
Årsmöte 1986	4	Om indelta soldater	21
Ungdomsringen i kris?	5	Strängnäs Underhållningsensemble	25
Jubileumssommaren	6	Blänkare	26
Låtläger	7	Bordunstämma i Nyköping	27
Gnestastämman	8	Från Radio Sörmland	29
Världsmästerskap i hambopolkett	9	Cello - ett folkmusikinstrument	30
Södermanlands Museum	11	Kursverksamhet	36
Inbjudan	16	Kultur - ett naturbehov	37

Omslagsbild
och teckningar: Matts Mattsson

Upplaga 2.200 ex.

KÄRA LÄSARE!

Vi i redaktionen hade lovat ett nummer om Nils Dencker men materialet är så omfattande att vi får lov att skjuta upp det till 1986. Istället handlar detta nummer om Södermanlands Spelmansförbunds 60-årsjubileum. Jag tror att vi aldrig tidigare sedan vår start 1968 haft så många medarbetare på en gång. Förbundets skicklige ordförande Sören Olsson har varit den som skaffat alla skribenter. Äras den som äras bör!

Sörmländska Ungdomsringen har givit ut ett informationsblad "Sörmlandsringen". Tidningens redaktör Lennart Fredriksson säger i sin programförklaring bl.a. "Vi ser det som en mycket angelägen sak att våra medlemmar känner för sin förening och inser vad det innebär att vara medlem i en förening. Det är lika viktigt att styrelse och sektioner i Distriktsorganisationen har en så nära kontakt som möjligt med medlemmarna för att känna "åt vilket håll det blåser"."

Lovvärt och tänkvärt. Jag bläddrar vidare i tidningen och finner på sid. 4 ett försök till definition av kläder som verkar intressant. Men jag vet för lite om folkligt dräktskick för att kunna yttra mig. Men man kanske ändå kan komma med en liten undran. Det står om folklig dräkt att den är modepåverkad. Betyder det att folkdräkt inte har någon modepåverkan?

Sid. 5 intresserar mig mycket. Där finns Dans-, Lek- och Musiksektionens målsättning och den tycker jag är fin. Men - hur stämmer första punkten med annonsen som står på sista sidan? Jag måste erkänna att jag inte vet vad Jack:s är för några men efter alla mina år som aktiv dansare inom Södermanland så törs jag nästan garantera att de inte spelar sörmländsk folkmusik. Rätta mig gärna om jag har fel!

Jag tycker tidningen är bra och hoppas för redaktionens skull att det hela inte stannar vid ett provnummer.

I senaste numret av Spelmannen har Erik Nilsson gratulerat Södermanlands Spelmansförbund till de sextio åren. Vi tackar för gratulationen men EN:s rader fordrar otvivelaktigt en kommentar. Låt oss säga så här: Den dag då SSR verkligen visar att de stöder de mindre livskraftiga landskapsförbunden är vi klart villiga att diskutera ett eventuellt medlemskap i SSR.

Till slut vill vi från redaktionen tacka alla medhjälpare för det gångna året och önska alla medlemmar

Ett Gott Spelmansår 1986

med mycket aktiviteter.

Henry Sjöberg

Bäste läsare av Sörmlandslåten

Nu när jag sitter vid mitt skrivbord, en sen vardagskväll, och våndas, för att skriva några rader i vår tidning om Södermanlands Spelmansförbund, dess bakgrund, framtid och sextioårsfirande, hoppas jag kunna förmedla något av mina känslor, tankar och förhoppningar till Er.

Södermanlands Spelmansförbund bildades 1925 i Malmköping, av ett trettiotal framsynta människor. Ett av de klokaste besluten som fattades, var att starta ett uppteckningsarbete. Detta resulterade visserligen i att förbundet då höll på att gå i bankrutt. Idag sextio år senare, kan vi glädjas åt ett omfattande material i förbundets arkiv. Där vill jag gärna citera förre ordföranden Arne Blomberg, "Vi har idag världens största sörmländska folkmusikarkiv". Förbundet växte, fick fler och fler medlemmar.

Men så kom de svåra åren, femtio- och sextiotalen, då allt vad det gällde folkmusik, dans och dess traditioner var helt ute i vårt kära fädernesland. Hade vi då inte i Södermanland haft Gustaf Wetter, förbundets idoge, envise ledare har nog inte jag i denna dag suttit med pennan i hand för att förmedla dessa rader. Gustaf var en stor ledare, framsynt, kunnig och förstående.

När Arne Blomberg, Henry Sjöberg mer och mer tog över och genomförde idéer i förbundet, under slutet av sextio och början av sjuttiotalen, lades tonvikten framför allt på utbildning och då särskilt ungdomar. Då kan Gustafs storhet lätt beskrivas med dessa ord, som jag själv hörde honom säga till Arne och Henry, "jag tycker f-n inte om det, men jag stödjer Er".

Under Arnes ordförandeskap och hans styrelse växte sig förbundet allt större och starkare, med nya grepp och idéer. Folkmusik- och danstraditionen fick medvind i seglen genom den s.k. gröna vågen. Denna våg är idag helt förbi. Kärva tider stundar. Jag tycker att massmedia och de som fördelar kulturresurser missgynnar oss totalt. Därför tycker jag att vi som värnar om vårt omistliga kulturarv gör gemensam aktion mot detta missförhållande. Det är väl varje svensk medborgares skyldighet att slå vakt om och rädda det, som oförstånd och utländsk påtryckning håller på att ta av oss. Man behöver ju inte tillhöra någon särskild organisation för det.

Södermanlands Spelmansförbunds styrelse fattade vid sista styrelsemötet ett par för framtiden viktiga beslut. Förbundet behöver ständigt förnya sig genom att knyta ungdomar till sig. Därför prioriterar vi ungdomar under nästa verksamhetsår. Som adjungerad till styrelsen har vi fyra ungdomar, en från Nyköping, Stockholm, Strängnäs och Näshulta. Vi har även tillsatt en arbetsgrupp som skall utreda huruvida vi kan få en sörmländsk folkmusikkonsulent, under en försöksperiod, med landstinget som huvudman, för att arbeta i de sörmländska musikskolorna. Det är ju där vi framförallt hittar våra musikintresserade ungdomar som skall föra vårt kulturarv vidare.

Samarbetet med Sörmländska Ungdomsringen måste fortsätta. Vi bör hjälpa, stödja och lära av varandra. I grunden borde vi ha samma framtidsfilosofi och målsättning. Vi vet ju, att idag är det inte så. Jag tar ett exempel från Ringlinjen nr 3-85 sid. 5. Utdrag ur DLM:s målsättning. Den ställer vi helt och hållet upp på. Därför undrar jag lite försynt varför BU-sektionen inte ställer upp på samma. Se "å sista sidan"i nämnda tidning, val av orkester. Viktigt för oss båda organisationer är att vi kan fortsätta med gemensam tidningsutgivning. Jag tror att det blir alldeles för dyrt att gå skilda vägar. Vi bör kunna jämka ihop oss och enas om tidningens innehåll och utformning.

I början av artikeln nämnde jag Södermanlands Spelmansförbund sextio år. Då går tankarna osökt tillbaka på det som har hänt och varit under detta jubileumsår, minnen, syn- och hörselintryck, rullar fram för den inre synen. Jag erfar en känsla av glädje och lycka, över att få leva och verka med alla dess underbara människor som på ett eller annat sätt har engagerat sig för förbundet under denna intensiva period.

Innehållet i detta nummer återger en del av det som hänt. Ett av de finaste minnen jag har från denna sommar, var när vi Midsommardagen, innan vi skulle hålla spelmansstämma på Julita Skans, samlades vid Gustaf Wetters grav i Katrineholm och Arne höll ett vackert, känslofullt minnestal till vår högt aktade spelmansbroder och store ledare Gustaf. Därefter bjöd Millis i sin villa på kaffe, öl och underbart goda smörgåsar. Tack Millis.

En av de stora höjdpunkterna i vårt firande var samarbetet med Södermanlands museum, om folkmusikutställningen Trollfiol och Syndaskrynkle, med dess kringarrangemang. Ett enormt arbete har lagts ner och då inte minst av våra vänner på Länsmuseet.

Min förhoppning är ett fortsatt samarbete med alla de människor och organisationer, inte minst massmedia, som med stor kunskap, uppoffringar, med hårt arbete och en osviklig tro på att det går att bevara och levandegöra den sörmländska musik- och danstraditionen - ett kulturarv som är omistligt för oss och kommande generationer. Ett stort tack till Er alla.

När Ni nu sitter och läser ur detta jubileumsnummer lär det lacka mot Jul.Därför önskar jag och min familj Er en

GOD JUL och ETT GOTT NYTT ÅR

Med spelmanshälsningar

Sören Olsson

Förbundsordförande

O . B . S !

SÖDERMANLANDS SPELMANSFÖRBUNDS

Å R S M Ö T E

lördagen den 15 mars 1986

i

Malmköping

Kallelse kommer

UNGDOMSRINGEN I KRIS ?

av LENNART FREDRIKSSON

Det är möjligt

att Ungdomsringen befinner sig i en kris. Vår organisation präglas idag av en minskande medlemsutveckling, ett minskande intresse från ungdomsgrupperna samt som en följd av detta en ansträngd ekonomi.Det är möjligt, att vi skämde bort oss, när vi för ca 10 år sedan red på den gröna vågen och då fick stora grupper av medlemmar "gratis" till oss. Medlemmar som vi nu har svårt att hålla kvar i vår gemenskap i konkurrensen med omvärldens överbud av aktiviteter och underhållning.

Vi är en Ungdomsorganisation och vår bas i verksamheten är dans. Speciellt dans med folkliga traditioner. Intresset för dans har svalnat betydligt under senare år. Under århundraden tillbaka och fram till vår generation var dansen den mest naturliga formen att umgås ungdomar emellan och flertalet fann sin livspartner i samband med en danskväll. Idag vill jag påstå, att ungdomens musik inte ens är dansbar. Musiken avnjutes hemma hos en kompis och från en 60 watts stereo, framför en video eller vid någon av dessa populära jättekonserter, där man tillsammans med tusentals andra ungdomar "umgås". Den naturliga kopplingen mellan musiken och dansen har således brutits.

Det är möjligt att vårt sätt att möta den utveckling som jag beskrivit ovan inte varit den bästa. Jag tänker då på vårt sätt att bredda verksamheten. Vi talar ofta om kvalitet som en viktig del i vår verksamhet samtidigt som vi sagt, att vi skall bredda oss i våra aktiviteter. Kanske är detta oförenligt. Det finns naturliga områden, där vi kan och har breddat vår verksamhet. Ur dansen växte ett behov fram av en dräkt som passade vid officiella framträdanden från musiken slöjden i samband med allt fler musikanters egna önskan att bygga instrument. Dräkt- och slöjdsidan har sedan funnit fler egna områden och vi kan idag här hitta de medlemmar hos oss som verkligen lägger vinn om att ta tillvara och dokumentera gamla traditioner. Inom dansen och musiken kan vi, om vi blickar tillbaka, finna flera fina exempel här i Södermanland, där man lagt ned stor omsorg om att dokumentera och bevara och föra traditionerna vidare. Traditioner inom musiken vårdas ömt av Spelmansförbundet och inom dansen av Ungdonmsringens föreningar och medlemmar. Dessa traditioner har en bred förankring i våra led medan slöjd och dräkt fortfarande tillhör en begränsad krets.

Kvalitet i vår verksamhet.

Vi måste inse, att kvalitet alltid är något som mäts i relation till omvärlden. Vi bör alltid vara "bäst" inom områden som dans och musik men frågan är, om vi någonsin kan bli "bäst" i de områden som vi breddat vår verksamhet inom. Här finns i vår omgivning en rad organisationer som bedriver parallella likvärdiga verksamheter och som ofta har större resurser än vi att utvecklas. Jag tror personligen, att vi måste börja söka vårt "segment" på ett område där vi alltid är bäst och som vi förhoppningsvis i framtiden kan sätta likhetstecken med Ungdomsringen. Även utanför våra egna led. Vi behöver synas och höras utåt. Det är möjligt att vi ännu inte vet vilket eller vilka områden som är våra. Det enda sättet är att vi lyhört lyssnar på våra medlemmar. Vi måste vara aktsamma om de medlemmar vi har, om vi skall ha någon chans att få nya. Låt oss slå fast. Vi är en Ungdomsorganisation och vi baserar vår verksamhet på dans. En naturlig följd av detta måste vara, att vi umgås utan åldersgränser och att vi täcker ett brett område inom dansen.

Vi kan inte ta till oss ungdomar i 7-8 års åldern och inte ge dem ett så brett utbud av dans att de måste gå till någon annan organisation för att lära sig "modernare" dansformer för att klara sig ute på allmänna dansställen.

Varför inte försöka surfa på vår tids våg. Miljöfrågorna. Att söka upp och bevara gammal kultur har ett nära samband med miljön. Vi har landskapet, arkitekturen, älven, industribygden o s v. Låt mig ta ett exempel.

Den gamla väderkvarnen. Låt den stå i centrum. Här kan vi säkert finna poesin, maten, klädskick kanske musik och sång och dans. Se inte detta som en aktivitet som måste utföras bara inom vår organisation. Vi måste lära oss samarbeta med de organisationer vi har kring oss och inse, att de har en mängd kunskaper och resurser att erbjuda oss. Bara vi är öppna och mottagliga. Låt fantasin spela kring den gamla väderkvarnen. Det är möjligt, allting är möjligt inom våra kretsar.

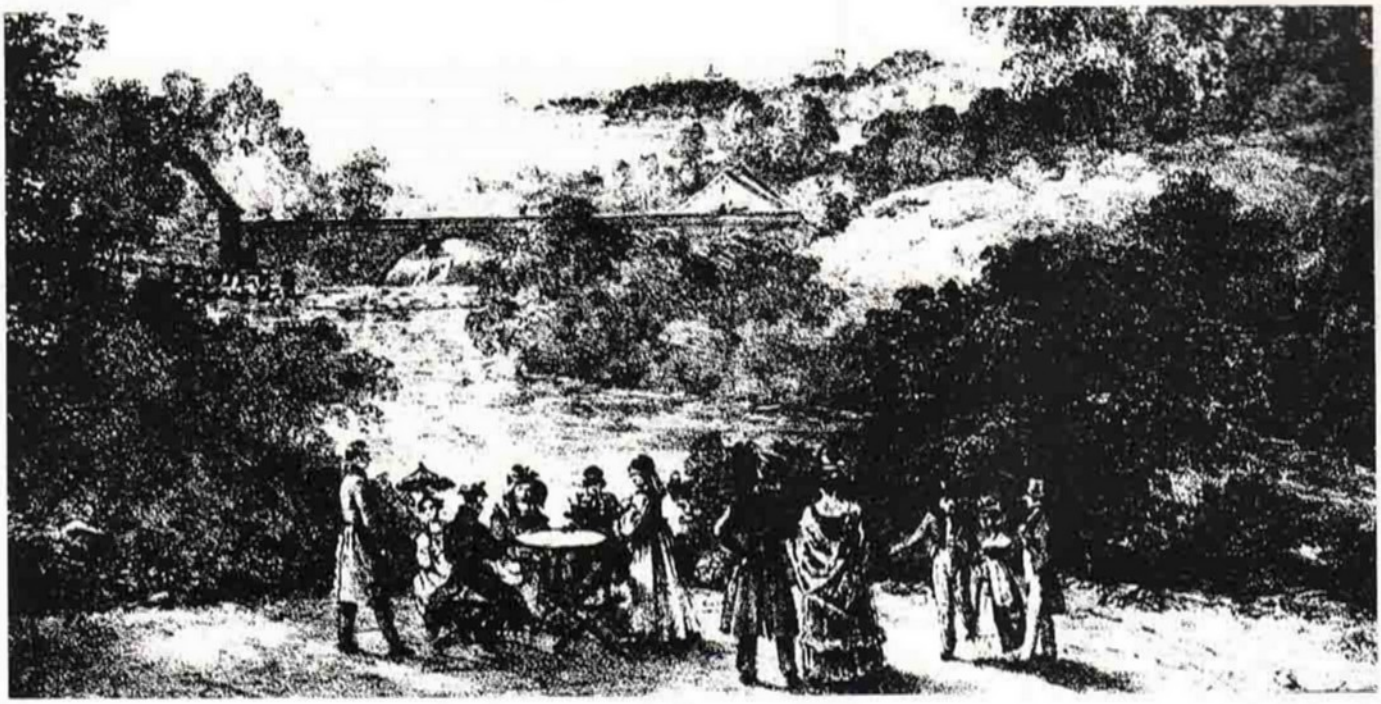

SOMMAREN NÄR SÖDERMANLANDS SPELMANSFÖRBUND FYLLDE 60 ÅR

av Sören Rolandsson

En junikväll dök Näcken upp i Nyköping. Han hade väl hört talas om Trollfiol och Syndaskrynkle, kan jag tro, och sen har här inte varit sig likt.

Omkring Nyköpingshus har sång och musik ljudit under hela sommaren.Näcken har vi dock inte sett till sen den kvällen annat än på foto.

Vad är det som har hänt? Jo, Södermanlands Spelmansförbund har firat 60 år. Med utställningen Trollfiol och Syndaskrynkle som bas har en mängd olika aktiviteter arrangerats. Det är förnämligt att ha det ordnat så att en del av utställningshallen kan användas för sång och musik. Då blir det verkligen "liv i luckan".

Levande har dock utställningen varit i allra högsta grad. Ur drängstugan har hörts röster och från kassetter har vi kunnat lyssna på spelmansmusik. Många gamla foton, artiklar och instrument har visat "våra rötter".

Södermanlands Spelmansförbund har lyckats mycket bra och medarrangören Museet måste ha fått en mycket fin besöksstatistik.

Jubileumsspelmansstämman i augusti blev kanske höjdpunkten under firandet. Den stora uppslutningen av spelmän och publik visade tydligt vilket intresse det finns för spelmansmusik.

Platsen, Nyköpingshus, ger också en speciell inramning åt musiken.

Ibland alla aktiviteter har också hållits kurs i hamburskespelning med ett glädjande stort inslag av unga "spelare".

D e t l o v a r g o t t.

L Å T L Ä G E R

av **Christina Frohm**

Sedan slutet på sjuttiotalet har vi i spelmansförbundet ordnat med låtläger, en semestervecka med trivsam samvaro kring sörmländsk folkmusik.

Utbudet har annars varit stort på rikstäckande sommarkurser i de "stora, kända" folkmusiklandskapen.

Vi har därför ansett det mycket viktigt att inom Södermanland se till att under en intensiv sommarvecka få syssla med våra egna låtar, traditioner och danser.

Under de år vi haft låtläger har ingredienserna varit följande:

- spel i smågrupper med van handledare
- enskild övning
- rådgivning för personlig utveckling av fioltekniken
- utökad repertoar
- djupdykning i arkivmaterial
- lyssnande på arkivband
- dans
- små framträdanden
- utflykter runt om i landskapet som belyst övrig kulturhistoria
- samt en hel del friluftsliv.

För många deltagare har detta varit den tändande gnistan. Vägen har öppnats till en ny meningsfull fritidssysselsättning.

Även de redan frälsta har ibland flera år i rad återvänt till brottsplatsen för att tillsammans med förstagångsförbrytarna vidareutveckla sitt spel och utöka sitt kunnande.

GNESTASTÄMMAN

av PÄR och MARIANNE FURÅ

SPELMANSSTÄMMA. - Vad tänker man på då? Sommar, sol, lunchkorg i gröngräset, dans på banan och musik i alla buskar.

Men icke så i Gnesta.....

När vi drog igång jubileumsårets första spelmansstämma låg snön i meterhöga drivor, februarimörkret tätnade, Frösjön huttrade under ett 50 cm tjockt istäcke, pendeltågen frös ihop och termometern kröp ner mot minus 25°C. Ingen kom på tanken att ta fram fiolen och dra en låt bakom någon buske. Men....omkring 300 personer kom på att man kunde åka på midvinterstämma på Elektron i Gnesta. Och väl innanför dörrarna slog värmen och musiken emot en, så att man glömde all förtret med isiga bilrutor och frusna batterier.

Initiativet till att ordna en stämma togs av Pelle Roos, gnestabo och aktiv inom Folkets Husföreningen. Han hade ingen direkt erfarenhet av sådana arrangemang utan tog kontakt med Nyckelknippan, Bygdens Blandning, Hembygdsföreningen och oss (Pär och Marianne) för att vi med gemensamma krafter skulle klara av det här.

Efter några planeringssammanträden och en hel del jobb, var det så dags att annonsera. Skulle det komma något folk i den förskräckliga kylan? Men efter att ha kurat inomhus i tre veckor med 15-20 minusgrader, så verkade folk ha slagit sig i backen på att nu skulle man ut och ha roligt.

Elektron fylldes av spelmän, dansare och publik. I filmsalen hölls stämman, där Christina Frohm och Sören Olsson duellerade som "komframochsägare". Många grupper och enskilda framträdde med förstklassig musik.

Nere i B-salen lärde Barbro Tällman ut gamla danslekar. Det var ett mycket uppskattat inslag för alla åldrar.

Så småningom dukades för ärtsoppa, öl och smörgås, vilket Stora Hotellet ordnade med (även serveringspersonal). Stort Tack!

Och så småningom vidtog dansen med spellista i sedvanlig ordning, så att många skulle få chansen att spela. Och trots kylan och långa hemvägar, så stannade många kvar till slutet för att med ytterkläder på få dansa färdpolska till Christinas fiol.

Det gäng som viddet efterföljande nattfikat hos oss summerade dagen, kunde bara konstatera att allt hade gått över förväntan.

Så härmed vill vi bara hälsa alla hjärtligt välkomna till en repris den

1.a LÖRDAGEN I FEBRUARI 1986

VÄRLDSMÄSTERSKAP I HAMBOPOLKETT

av Bernt Olsson

Midsommarsöndagen försiggick som vanligt världsmästerskapet i gubbstöt vid hembygdsgården i Malmköping.

För tio år sedan - i samband med att spelmansförbundets jubileumsstämma hölls i Malmköping - kom Malmabygdens spelmän och dansare, som stod för värdskapet, på den storslagna idén att anordna detta världsmästerskap i gubbstöt - eller hambopolkett, som det vedertagna namnet lyder. Vi bestämde oss för att anordna VM utan några djupsinnigare överväganden. Många tokiga idéer rann upp, och det här var en av dem. En viss galenskap har ju också präglat tävlingen från början. Den dynamiske, om inte helt rättrådige, överdomaren Sören har eggat de dansande till stordåd, och deltagarna har genomgående visat stort tålamod och gott humör - och det är nog tur för den despotiska och inte helt finkänsliga domartrion. Mutor spelar viss roll (sägs det) för utgången av tävlingen, och ett särskilt pris för bästa muta brukar delas ut.

En hel del vettiga tankar och en viss ambition fanns dock med redan från början. Malmabygdens spelmanslag (Bror, Bertil, Sören, Ingvar) som mestadels stått för musiken, kan verkligen spela hambopolkett, och det måste ju vara viktigt när man anordnar världsmästerskap. En mängd polskor av den här typen finns i den sörmländska spelmanstradition som spelmanslaget länge värnat om. Dansen har varit mycket populär i hela Sverige. Den borde inte få sjunka ned i glömskan och försvinna, utan vi ville gärna återse den som ett naturligt inslag i den nutida gammaldansrepertoaren. Många äldre kunde den här dansen sedan gammalt och borde dela med sig av sitt kunnande.

De flesta av oss hade väl något dimmiga begrepp om hur dansen borde se ut, men vi anlitade sakkunskapen. Henry och Iréne Sjöberg var det första domarparet, och de har också lett kurser och dokumenterat traditionsbärare, som samlades till särskilda träffar i Sparreholm och Malmköping. Sakkunniga spelmän som Bror Andersson och Edvard Pettersson har, genom sin kontakt med traditionen, haft stor betydelse, när det gällt att få dansen att fungera.

Jag vågar mig inte på att räkna upp alla som bidragit till att hambopolketten åter fått vind i seglen i Sörmland, men både Sörmländska Ungdomsringen och Södermanlands Spelmansförbund har var på sitt sätt bidragit till utbildningen. Det är för mycket sagt att den förr så omtyckta dansen går på något segertåg genom riket, men kunnandet har avgjort förbättrats. Det som i början liknade slaget vid Lützen i rök och damm på hembygsföreningens grusgård ser numera riktigt hyfsat ut.

Världsmästerskapet har givit publicitet åt hambopolketten, och kurser och annan utbildning i spel och dans har ökat kunskaperna. Jag minns med glädje förra årets allhelgonakurs, där spelmän och dansare samlades just omkring hambopolkett och närbesläktade danser. Bl.a. redde Ingvar Andersson ut de ganska intrikata rytmiska skillnaderna, vilket var mycket välgörande.

Malmabygdens folkdanslag, som arrangerar världsmästerskapet, vill att det hela skall förbli en galen danstävling, men vi inser också att en rikt dokumenterad speltradition och en levande danstradition med stark folklig förankring är ett inspirerande samarbetsobjekt för spelmän och dansare. Hamburska och slängpolska är exempel på hur nästan glömda danser kunnat återvinnas till glädje för nutiden och framtiden. Många andra danser är alldeles för bra för att få försvinna. Till dem hör hambopolketten. VM i gubbstöt är något som i all sin tokighet ger uttryck åt en sund inställning: att inte bara underhålla utan också återerövra gammaldansen. Samma inställning ligger till grund för Svenska Folkets Dansmusik.

Folkdansen behöver en Birgit Cullberg.
Anmäl Dig till den tvååriga koreografoch pedagoglinjen för folkdansare på Danshögskolan. För information ring Danshögskolan 08/651425 el. 651423.

Hambopolkett är varken musikaliskt eller dansmässigt så särskilt komplicerat, men det kan ändå vara svårt att hitta det rätta utförandet. Det innebär problem att nå den övertygande äkthet, som man förhoppningsvis eftersträvar. Äkthet är det ont om i detta musikindustrins, skvalmusikens och det kommersiella nöjeslivets tidevarv, men det finns dessbättre tillfällen då man kan få uppleva den. Jag vill till slut hänvisa till ett sådant - det finns inspelat på ett band, som jag placerat i Gustaf Wetterstugan. Bandet innehåller mycket flams, för ingen visste om inspelningen, men det kan också ge en viss föreställning om hur Edvard Pettersson, Bertil Sjöberg och Sören Olsson spelade polskor av typen hambopolkett helt improviserat vid Malmabygdens julfest i hembygdsgården i Malmköping för så där sju-åtta år sedan. (Martin Fredriksson finns också representerad på bandet.) Vi dansade nog dåligt, för vi var inte så vana, men jag tror att musiken för de flesta innebar en s.k. aha-upplevelse. Så här lät det nog för en 60-70 år sedan, när dansen var allmän! Man blev övertygad. Det är just den känslan av äkthet som kontakten med en levande tradition kan ge.

Låt oss se till att gammaldansen bevaras och förs vidare till yngre generationer i hela sin mångskiftande rikedom. Okonventionella - och helst roliga - idéer behövs. Det något stolliga världsmästerskapet i gubbstöt är ett sådant experiment - med den verkan det nu hava kan.

"MUNTRATION OCH FÖRSTÄMNING" ELLER PROGRAMVERKSAMHETEN

8 JUNI TILL 13 OKTOBER 1985.

Det började med "Näckstämma med trollvandring" och slutade med "Visor till arbete och lyst". Programverksamheten kring utställningen "Trollfiol och syndaskrynkle" har varit mycket omväxlande. Nyköpingsborna har erbjudits underhållning flera gånger i veckan under utställningstiden.

En folkmusikutställning som inte "låter" är inte värd namnet, kom utställningsgruppen snart fram till. Detta innebar att en arbetsgrupp för programverksamheten tillsattes redan 1984. I denna grupp fanns representanter för Södermanlands Spelmansförbund, Nyköpingshus Spelmansgille, Folkmusikforum och museet. Nyköpings kulturförvaltning var också representerad såsom tilltänkt delfinansiär genom kulturnämnden.

Gruppen arbetade fram en önskelista över programpunkter och medverkande. Tanken var att inte bara presentera folkmusik i olika former utan även andra musikformer som influerat folkmusikanter genom tiderna. Därigenom blev utbudet mycket varierat och grupper som Wienerensemblen och Frälsningsarmén kom med. Önskelistan innehöll ett trettiotal aktiviteter och det slutgiltiga programmet kom att omfatta trettio framföranden samt två veckoslutskurser.

Spelmansförbundets ordförande Sören Olsson lade ner ett stort arbete på att övertala alla medverkande och att pussla ihop dagar och tider. Utan Sörens insatser hade inte programverksamheten blivit så omfattande. Men även bantade gager skall ju betalas, så nästa stora uppgift för arbetsgruppen blev att hitta finansiärer förutom Södermanlands museum.

Studieförbunden i Nyköpings kommun blev gruppens samarbetspartner. Inte mindre än sju studieförbund ville vara medarrangörer, nämligen: ABF, Vuxenskolan, Kursverksamheten, TBV, Medborgarskolan, Studiefrämjandet och SKS. De flesta studieförbunden har varit delaktiga i flera programpunkter.

Förutom stora delar av kostnaderna har också studieförbunden hållit i marknadsföring för respektive program med t ex. annonser och affischer.

Kulturnämnden har via studieförbunden bidragit med ca en fjärdedel av kostnaderna. Hela programverksamheten med gager, resor, affischer, annonser och programblad slutar på ca 42.000 kronor.

Det största arrangemanget var jubileumsstämman på Nyköpingshus söndagen den 4 augusti. Den drog också den största publiken trots dåligt väder.

Stämman var mycket lyckad och gav mersmak. Tanken är att den skall bli årligen återkommande. Nyköpingsborna skall inte behöva vänta tio år på nästa spelmansstämma.

För informationsavdelningen på museet som undertecknad representerar, har sommarens och höstens programutbud naturligtvis erbjudit en del arbete. Men arbetet har gått i glädjens tecken och lärdomarna har varit många och nyttiga inför framtiden.

Programmen har alla varit av mycket god kvalitet och det är omöjligt att ta fram något framför de andra. Jag skulle däremot på Södermanlands museums vägnar vilja tacka alla, som gjort detta fantastiska utbud möjligt och hoppas att vårt goda samarbete skall föra med sig fina musikupplevelser i framtiden också.

Eva Thunér-Ohlsson

TROLLFIOL OCH SYNDASKRYNKLE

Sörmländsk folkmusik under 300 år

8 juni - 13 oktober 1985

Södermanlands museum skall som länsmuseum ha hela länet som verksamhetsfält, och vi ska arbeta med sörmländsk kulturhistoria. När förslaget kom upp, att i utställningsprogrammet försöka anknyta till Södermanlands Spelmansförbunds verksamhet och dess 60-årsjubileum, mottogs det med intresse. Museet och förbundet hade då tidigare samarbetat vid bokutgivning.

Vintern 1984 togs de första kontakterna. Arne Blomberg deltog i diskussionerna på museet, och vi kom snart fram till, att det borde gå att i utställningens form presentera sörmländsk folkmusik under 300 år i museets konsthall.

Konkreta ideer och tips för utställningen blev resultatet av ett sammanträffande i Malmköping hösten 1984. Där ställde en något större grupp ur spelmansförbundet upp, och grunden lades till det kommande samarbetet. Efter detta gjordes en första skiss på en utställning i museets stora hall, (7 x 30 m) som visade sig fungera riktigt bra i det fortsatta arbetet.

Sedan vidtog en hektisk insamlingsperiod med besök på olika museer och arkiv. Kontakter togs även med privatpersoner, som villigt lånade ut föremål och framför allt fotografier. Spelmansförbundet fungerade hela tiden som konsult, plockade fram fakta, gav tips om personer och material och lånade frikostigt ut av det egna rika arkivmaterialet.

Parallellt med det direkta utställningsarbetet planerades för den mycket omfattande programverksamhet, som skulle pågå under den långa utställningstiden.

I mitten av april började uppbyggandet av utställningen i den stora hallen. Då hade redan delar, som utställningsdockor och skärmar, färdigställts i verkstaden. Interiörer byggdes upp, målades, tapetserades och inreddes. Större skärmar tillverkades på plats och en dansbana placerades i salens nedre del. Man kunde möjligen dansa på den, men den kom i första hand att användas som scen för programverksamheten. Föremål lånades in och plockades

fram ur egna samlingar. Montrar placerades ut för ömtåligare föremål; främst musikinstrument och arkivmaterial. Museets fotoavdelning repro-fotograferade och förstorade en stor mängd bilder. Allt arrangerades med kompletterande texter. En viktig del i utställningen var musiken. Miljö-erna fick ljudillustrationer, och på flera andra ställen kunde man lyssna till musik direkt eller i lurar. Ett videoprogram sammanställdes och foton togs för en diaserie med dansbilder. Affisch, vernissagekort och en 24-sidig katalog producerades.

De sista veckorna blev intensiva och kvällen före öppnandet pågick arbetet med en tapper skara fram till halv ett på natten. Klockan tolv den 8 juni 1985 invigdes utställningen med musik av Christina Frohm.

Låt oss göra en snabbtur genom utställningen. Millerste-Kal från Österåker, som byggde trollfioler och beskrev hur det gick till och Wappersta Lasse, dragspelaren som fick Zorn-medalj, fick i entréhallen illustrera "Troll-fiol och syndaskrynkle". Där gavs även en kort definition av begreppet folkmusik.

Vägen in i den stora utställningssalen gick genom en kort gång. Där gavs olika exempel på hur man genom att studera arkeologiska fynd, instrument-avbildningar, bevarade texter och avskrifter kan få kunskap om musikut-övning långt bortom år 1685. Detta ackompanjerades av musik från senmedel-tid och renässans.

Själva huvudutställningen startades med en presentation av de instrument som prosten Marcus Simming från Vingåker omnämner 1685. Hur var det egent-ligen med spelmannen? Vem var han och i vilket förhållande stod han till Näcken? Det kunde besökaren fundera på medan han studerade hur folkmusiken påverkats från olika håll, och hur den kom till användning. Efter detta av-snitt med lite bakgrundsinformation, kunde man följa två vägar genom den långa utställningshallen den "romantiska" och den "folkliga".

På den romantiska sidan startade man med en titt in i en salong från 1880-talet. Damen vid pianot spelade folkmusik ur en notbok av upp-tecknaren A G Rosenberg. Flera av dem, som likt Rosenberg, i Götiska förbundets anda genom åren nedtecknat sörmlänsk folkmusik fick i detta

sammanhang sin presentation. Därefter, via hembygdsrörelsen och folkdansen, hamnade man så småningom i sekelskiftets nytändning för folkmusiken. Då behövde man bara ta sig runt nästa hörn för att befinna sig i en av utställningens huvuddelar, nämligen Södermanlands Spelmansförbunds tillkomst och verksamhet. Särskilt betonades att uppbyggandet av ett arkiv länge varit en viktig del av förbundets arbete. Den romantiska grenen av utställningen slutade med sörmländska spelmanslag och stämmor.

Den folkliga sidan av "Trollfiol och syndaskrynkle" utgick från storspelmännen, traditionsbärarna. Här liksom på den romantiska sidan var utgångspunkten en interiörbild. Carl August Lindblom med sin näckpolska fick illustrera både storspelmannen och de övernaturliga krafterna. Via en drängstuga, där man på egen risk kunde lyssna till fula visor, kom man till en presentation av 1800-talets nytillskott bland musikinstrumenten. Största succén bland dessa var dragspelet, och det var "Barrskogs-Nisses" huvudinstrument. Han fick i utställningen illustrera den nära kopplingen mellan folkmusik och gammaldans. Grammofonen och senare radion gav förutsättningar för musikspridning i större skala. Vi fick våra idoler. Gnesta-Kalle, radioproducent och utövare av gammal dansmusik, fick avsluta utställningens folkliga del.

Instrumentbyggandet hade ett särskilt avsnitt i den ca 350 m^2 stora utställningen. Som exempel på vad som byggs idag togs nyckelharpan och stråkharpan.

"Trollfiol och syndaskrynkle" har setts av drygt 6 600 personer. En hel del tidningsartiklar har skrivits om utställningen och programverksamheten. Både lokalradion och riksradion har uppmärksammat den. Programmet "Vardags" hade ett inslag i början av augusti och P2:s folkmusikprogram "Filikromen" uppmärksammade båda de stämmor som knöts till utställningen. I september gjorde Gnesta-Kalle ett tvåtimmars direktsänt program i P 3 från Konsthallen.

Utställningen har plockats ned, men stora delar av den har bevarats. Det finns nämligen intresse för att visa materialet i nedbantat skick på flera ställen ute i länet. Strängnäs, Katrineholm, Flen och Eskilstuna har anmält intresse; beräknad start i Strängnäs februari 1986. Tanken är att de

olika orterna med visst lokalt material och hjälp från länsmuseet skall kunna göra sin egen variant, och till den anknyta lämplig programverksamhet. Detta gör att vi kan se fram mot ett fortsatt nära samarbete med spelmansförbundet, och att fler sörmlänningar kommer att få kontakt med den sörmländska folkmusiken och dess entusiastiska utövare.

Till sist ett stort och varmt tack till Södermanlands Spelmansförbund och alla andra som på olika sätt gjort det möjligt att genomföra projektet "Trollfiol och syndaskrynkle". Det har varit arbetsamt men mycket, mycket roligt.

Anna Lena Bergström

SÖRMLANDSLÅTENS LÄSARE HÄLSAS VÄLKOMNA TILL

FOLKLIGA DANSER till SÖRMLÄNDSKA LÅTAR

Gästabudssalen på Nyköpingshus

4 januari 1986 kl. 18.00 till sent

Dansar gör alla som kan

Hjälper gör dansinstruktörer

Äter gör alla som har med sig

Betalar gör ingen

Arrangerar gör FOLKMUSIKFORUM i Nyköping

BREV

Marcus Simming är ett välbekant namn för Sörmlandslåtens läsare. Han var den prästman som så utförligt beskrev folkets liv och leverne i Vingåker på 1600-talet.

I somras fick Sören Olsson kontakt med Åke Lindskog som visade sig ha ingående kännedom om denne Marcus Simming.

Här är ett brev som ni bör läsa om ni vill veta mer om Marcus Simming och Erik Dahlberg.

* * *

Med anledning av samtalet på "Slottsfesten" sänder jag några uppgifter angående Marcus Simming och Erik Dahlberg.

Marcus Simmings föräldrar m.m.

Marcus fader var kyrkoherde i Simtuna och hans namn var: Johannes Marci Simtelius. Efter sin födelsesocken Bollnäs gick han också under namnet Bullernaesius eller Boldnaesius. Han kom till Simtuna 1621 och hade dessförinnan i Stockholm varit informator för Gustaf II Adolfs kammarpager. Han hade även varit pastor i Storkyrkoförsamlingen, fältpräst, teologisk författare m.m. således en mångkunnig man.

Kyrkoherde Simtelius hade 1620 ingått äktenskap med den sjuttonåriga kyrkoherdedottern Ingeborg Andersdotter och hade med henne fyra barn. Av sönerna, vilka antog namnet Simming, var Marcus den äldste och Petrus något yngre, båda blev präster och har på olika sätt låtit tala om sig.

Marcus Johan Simming, född den 12 maj 1621. Magister. Adjunkt i filosofiska fakulteten i Uppsala. Om hans studier och övriga befordringar finnes ej så mycket antecknat. (Hänvisar till rubriken Erik Dahlberg.)

Han var emellertid en tid kyrkoherde i Ovansjö i Gästrikland och blev 1669 kyrkoherde i Riddarholmsförsamlingen i Stockholm, varifrån han befordrades till kyrkoherde i Vingåker 1674 och tillträdde den befattningen i september s.å. Han blev strax utnämnd till kontraktsprost.

Simming avled den 27 juni 1690, men begravningen ägde ej rum förrän den 24 september. Troligen letade man efter en lämplig plats under kyrkgolvet, där han gravsattes detta datum.

Gift 1.a gången 1660 med Sara Unonia Troilius, född 1635, död 1667, dotter till kyrkoherde Uno Troilius i Leksand. Barn i detta äktenskap 7 st. Sonen Erik blev häradshövding över Orust och Tjörn och blev adlad 1689 med namnet Simmingsköld. Sonen Uno blev präst och sonen Johan rådman i Göteborg.

Gift 2.dra gången med Anna Stjerman, kyrkoherdedotter från Torstuna i Uppland. Med henne hade han fyra barn. Dottern Anna blev gift med kyrkoherde Sven Grip i Fogdö.

När du i söndags var i V Vingåkers kyrka hoppas jag du observerade att i sakristian finns Marcus Simmings porträtt och även hans båda hustrurs porträtt. Dessa porträtt har suttit i ett begravningsepitafium som sönderbrutits av någon anledning. Konstnären har tydligen aldrig sett kvinnorna. De är i varje fall så lika att man tror de var tvillingsystrar.

Marcus Simmings rannsakningar om antikviteter blev mycket uppskattade. De omfattade ju både Ovansjö och Vingåker. Redan i oktober 1674, strax efter hans tillträde här beslutades på sockenstämman: "att den gamla vackra klädedräkten ej fick förändras, varken mans eller kvinnodräkten".

Petrus Simming blev känd genom sina vittra intressen och genom sin ryktbara skrift "Contra Luranum".

Erik Dahlberg var son till landsbokhållaren Jöns Eriksson. Fadern avled 1629 och Erik var då endast fyra år gammal. Han var född 1625. Modern var bekymrad för sina barns utbildning. Familjen flyttade till Hanevad och strax därefter lämnades Erik till prästgården i Simtuna.

År 1631 sändes den unge Erik tillsammans med Simtelius båda söner Marcus och Petrus, jämte gossarnas informator till Västerås, där de sattes i skola och måltidsinackordering hos en borgare i staden vid namn Bengt Jacobsson. Skolväsendet i Västerås hade vid denna tid blivit mönstergillt ordnat av den store reformatorn på området, biskop Johannes Rudbeckius. Gossarna blev här placerade bland pedagogiets 52 elever, varav Erik var en av de yngsta. Åldrarna växlade mellan 7 och 17 år hos eleverna.

Hur de fortsatta studierna för Marcus och Petrus utvecklades känner jag ej till. Erik blev redan 1632 skickad till Uppsala för vidare studier. Han stannade här till 1635 - och gjorde som han själv skrev i dagboken framsteg i vetandets fundamenter. Efter en kort tids studier i Söderköping avslutades hans studier med en skriv- och räkneskola i Hamburg.

Nu endast femton år gammal skulle han själv förvärva sitt levebröd. Han fick anställning hos överkamreraren i Pommern och Mecklenburg, Gert Rehenskiöld. Här kom han att - trots ringa skolunderbyggnad - avancera till allt högre poster i rikets tjänst. Efter att ha varit landshövding i Jönköping blev han 1696 fältmarskalk över Lifvland. Han avled i Stockholm 1703 och gravsattes i sitt egenhändigt ritade gravkor vid Turinge kyrka.

Dahlbergs intresse för Sueciaverket fick han efter sammanträffandet med Kopparstickaren Merian d.y. i Frankfurt am Main, och privilegibrev på detta verk erhöll Dahlberg 1661. Som vi känner till utkom dock ej Sueciaverket förrän tio år efter Dahlbergs död.

När uppmaning utgick till landets kyrkoherdar att göra rannsakningar om antikviteter har jag dragit den slutsatsen att Marcus Simming - som fosterbroder till Dahlberg - skred mera beslutsam till uppgiften än övriga ämbetsmän.

Dahlbergs avsikt var att långt mera än det som nu finns avbildat i detta verk skulle avbildas, bl.a. skulle runstenarna med dess inskrifter ingå. Erik Dahlberg var ju också under sin vistelse vid Skenäs tillhörig sin fosterbroders församling.

Vingåker 1985-06-18

Åke Lindskog

f kyrkogårdsföreståndare
Lundgrens väg 7
643 00 Vingåker

Du som är intresserad av folkdans på scen!
Ht -86 startar en tvåårig linje på Danshög-
skolan. För information ring Danshögskolan
08/651425 el. 651423.

Brev

Broder!

På bilden som jag sänder Dig visar en glad medaljör upp Spelmansförbundets medalj. Jag hade trott att den försvunnit tillsammans med andra minnessaker vid ett inbrott i tjänstevillan på Stackenbacken i Nyköping, men så fann jag den i tryggt förvar i ett kassaskåp. Med repliken "det är bättre att glädjas för det man har kvar än att sörja det man mist" visade jag upp medaljen för Södermanlands Nyheters medarbetare. Orden kom från hjärtat. Det är inte tomma ord när jag säger att jag sätter ett alldeles stort värde på den medalj som jag fick av Södermanlands Spelmansförbund på jubileumsdagen i Julita i midsomras. I sin tur beror detta på att jag sätter långt större värde på folkmusiken och spelmännen än vad som hör samman med yrkesmässig kontakt med en verksamhet i länet. Jag kan inte påstå att detta har sitt ursprung i musikalitet. I det avseendet ligger min begåvning under medelnivå. Men min fantasi räcker till för att med öron och ögon fånga upp det kulturarv som brusar fram ur Era instrument och speglas i Er spelglädje. Inte minst är det ett sörmländskt kulturarv.

Den flod av faktorer och händelser som fört oss fram dit vi är, är bred och mäktig. Ibland kommer människorna bort i den bild som målas av vår historia. Ibland räcker bara den svarta färgen till. Visst var livet ofta hårt och fattigt för gångna generationen, men det fanns också stämningar och glädje som kunde uttryckas i folklig musik och i dans. Det är detta som Er musikaliska förmåga i förening med sensibilitet och glädje i att skapa tillsammans, förmår fånga upp och förmedla. Därmed berikar Ni vårt kulturarv.

Genom att inte stänga in Er i ett eget intresse och därigenom stänga andra ute och genom att inte sjunka in i ett längtansfullt tillbakablickande utan genom att fullt ut leva med i vår tid, vinner Ni inte bara en begränsad krets av musikaliskt begåvade nostalgikers hjärtan, utan Ni och Er musik blir ett värdefullt inslag i en folklig kultur som gillas av många. Den känslan hade jag haft även om medaljen hade hamnat i en hälargömma. Men hur realistisk jag än anser mig vara, värnar jag min rätt att känna glädje över att ha kvar en symbol för gemenskap med något som jag gillar.

Med vänlig hälsning

Bengt Gustavsson

Landshövdingen
i Södermanlands län

K O N T A K T S K A P A N D E

SPELEMAN I UR OCH SKUR

av C H R I S T E R J Ä G E R H U L T, regementstrumslagare

Att begreppet speleman skulle vara förknippat med sockendräkter och ev. knätofsar är kanske en liten överdrift. Efter ett 4-årigt samarbete med Sören Olsson - under försök med arméns musikpluton - har vi kunnat konstatera att den mänskliga sidan hos en speleman i nationaldräkt och med fiol under hakan (eller var den nu befinner sig) är inte annorlunda än hos musikplutonens rekryter med sina instrument och sina unifomer. De är musikanter och älskar att spela, musikarten har ingen betydelse här vid lag - de är spelemän rakt upp och ner. Visserligen med en bredare repertoar - men har man då inte spelat en hel del folkmusik och inte för inte har plutonen i sitt figurativa program lunkat fram till gånglåtar från Äppelbo - Mockfjärd och inte minst Lästringe. Lästringe gånglåt är väl den av de tre, som otvivelaktigt har rönt den största uppmärksamheten och det förefaller naturligt för en sörmländsk soldat och speleman att spela en sörmländsk gånglåt. Dessutom har det fallit så väl ut att den kommer att finnas inspelad på grammofonskiva 1986 av spelemän fråm arméns musikpluton i Strängnäs. Men eftersom alla människor ännu inte vet så mycket om arméns musikpluton vill jag här göra en kort presentation.

Musikplutonen är den enda i sitt slag i Sverige. Den består av värnpliktiga musiker, ett 60-tal instrumentalister, som har 10 månaders tjänstgöring varav hälften av utbildningstiden ägnas åt stridsutbildning - de utbildas då till bevakningssoldater. Varje årskull är alltså unik till sin sammansättning eftersom verksamheten byggs upp på nytt varje år. Att föra de svenska militärmusikaliska traditionerna vidare är en viktig uppgift. Militärtrumslagningen - en konst som varit på utdöende i Sverige har nu tagits upp på stor bredd. Vidare specialarrangeras svensk folkmusik, vilket jag tidigare nämnt är ett mycket uppskattat inslag i plutonens repertoar.

En viktig uppgift är att inom ramen för svenska arméns satsning på en bredare försvarsupplysning under temat vår nya armé och armén för fred, verka kontaktskapande - 60 kontaktskapande spelemän i uniform.

Att vara speleman är väl ett yttryck för att man verkligen tycker om att spela - att man lägger ner hela sin själ i det man gör. Attributen runt omkring speglar ju bara typen av musikart - men med fiol går man inte ut om vädret är tveksamt men några val härvidlag finnes icke här på P.10. Går vi vaktparad och blir överraskade av en störtskur finnes ingen återvändo. Då gäller det att vara speleman i ur och skur.

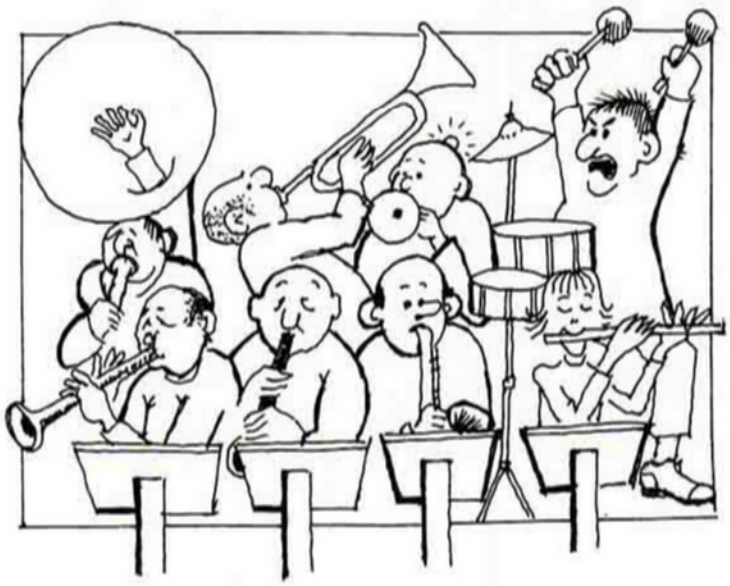

TROLLFIOL, SYNDASKRYNKLE

och

INDELTA SOLDATER

av Evert Wahlberg

Utan att direkt ha forskat kring denna kombination, har jag dock en känsla av, att de är intimt förknippade med varandra. Instrumenten var relativt lätta att medföra till mötesplatserna, där de i tält och vid dansbanorna kom till användning under de lediga kvällarna.

Dessutom sjöng man ofta under marscherna och dessa visor, i många fall med texter som ej lämpade sig för tryckning, sjöngs även i tälten. Nya låtar kom också till, och en och annan soldat lärde sig att spela. Och tittar man på de etablerade spelemännens och spelekvinnornas namn, så har de rätt ofta likhet med soldatnamn, som t.ex. Wetter, Lindström, Frohm, Myrman m.fl.

Intervjuade soldater har alla sagt att sång och musik var mycket vanligt förekommande och de instrument som förekom var fiol, dragspel och munspel. Detta gällde långt in på 1900-talet, fram till TV:s genombrott och de ständiga nattpermissionerna. Logementsgemenskapen avtog.

Indelta soldater

Indelningsverket infördes av Karl XI - för Södermanlands regementes del fr o m 5/12 1682. Det upphörde genom införandet av 1901 års härordning, då den allmänna värnplikten tog över.

Beslutet innebar, att Södermanlands län skulle sätta upp ett regemente till fot om 1.200 man, indelade i åtta kompanier: Livkompaniet, Vingåkers, Nyköpings, Oppunda, Strängnäs, Väster Rekarne, Öster Rekarne och Gripsholms kompani. Ansvaret för rekryteringen av soldaterna skulle åvila jordbruket såsom en skatt. Man delade in länet i 1.200 jordlotter, som kallades "soldatrotar". Dessa rotar kunde bestå av en eller flera gårdar, beroende på gårdarnas areal. Rotens storlek skulle vara c:a 2 mantal. Chef för soldatroten blev den bonde som hade den större andelen i roten. Han kallades "Rotemästare", och var ansvarig för att roten hade soldat. Då roten av någon anledning förlorade sin soldat, skulle rotemästaren skaffa en ersättare, en "rekryt", som presenterades för kompanichefen för ev godkännande. Blev rekryten godkänd och bar ett efternamn som tidigare fanns på kompaniet, tilldelade kompanichefen honom ett nytt. Ofta fick han då ett namn som hänsyftade på rotens namn, t.ex. Wall vid Walla rote, Sten vid Stenby o.s.v. Men även andra namn förekom, som växtvärldens Tall, Gran, Lind, Björk, Löv, Blad m.fl. eller ur fornnordiska gudasagan Oden, Tor, Gylfe m.fl. Det militära fick också lämna namn, såsom Kula, Krut, Brynja m.fl. Men även andra namn förekommer. Vad sägs om att heta Menlös, Tafatt, Alltid Glad, Munter. Smällfet, Olustig, Kråkfot eller Skata. Det sistnämnda namnet tilldelades en soldat, som sedan efter tre år kasserades för "tjufveri".

Av soldatroten erhöll den godkände rekryten/soldaten ersättning. I denna ingick ett soldattorp med ekonomibyggnader, åker och äng, ekonomisk ersättning, säd av olika slag, hö, halm, ved, kvarnskjutsar m.m. allt inskrivet i ett kontrakt. I tjänst kvarstog han sedan så länge han fyllde de krav som yrket ställde på honom - krigets krav. Mäktade han inte detta fick han avsked och en ny rekryt skulle ställas upp av Rotemästaren. Under vissa perioder var detta svårt, speciellt under de långa krigen. Under t.ex. Karl XII:s regeringstid förbrukades tre hela regementen från Södermanland. Det första försvann vid Poltava, då ryssarna tog hand om i stort sett hela den svenska krigsmaktens soldater. Det andra tog danskarna vid Tönningen och av det tredje, som följde kungen till Norge, kom endast omkring 450 man tillbaka till sina rotar! Då var det inte lätt att hitta några frivilliga, utan man tvingades, enligt kungligt brev som upplästes från predikstolarna, söka "löske män och drifte karlar, varhelst de finnas kunna, i skogar och på vägar", och med tvång insätta dem på ledig rote. Under fredsperioderna var det givetvis lättare att finna folk.

Utmarsch på Regementsgatan

Hemmarsch på Regementsgatan. År 1924.

Skälen för avsked varierade. Det vanligaste var ohälsa av något slag eller "ålder och bräcklighet". Några "avfördes ur regementets rullor för snatteri". "För flera inbrottsstölder och 3ne gånger rymt från regementet blivit av GeneralKrigsrätten dömd till 40 par spö och 6 månaders fästningsarbete på Dalarön" gjorde att Bergman på Öja rote i Flen fick se sig om efter annat jobb. Nytt jobb behövde dock inte den soldat, som för "ingånget tvegifte dömdes till halshuggning".

De soldater som lämnade tjänsten utan straff, kunde erhålla pension från Vadstena Krigsmanshuskassa. För att få detta måste man ha en tjänstetid på minst 25 år. Förelåg särskilda skäl för pension, bortsåg man från tjänstetiden. Sådana skäl kunde vara att vederbörande sårats i strid eller skadats under någon arbetskommendering. Som exempel på pension kan tjäna soldaten Karl Wilhelm Öhrns. Han föddes i Lilla Malma 18/6 1864 och tog anställning på rote 402 Orrhammar 18/11 1884, avsked 1/4 1910 och avled 11/2 1952. Han fick pension fr.o.m. 30/8 1910 med 36:- kr/år. Dessutom fick han ett årligt korpralstillägg (Öhrn var sjukvårdskorpral) på 24:- kr. Fr.o.m. 1/7 1914 höjdes pensionen till 61:- kr och korpralstillägget till 60:- kr/år. Därefter höjdes pensionen den 1/1 1919 till 100:- kr och 1/7 1924 till 200:- kr/år. Dessa summor är mycket generösa i jämförelse med vad som kom pensionärerna, eller "gratialisterna" som de kallades, till del längre tillbaka i tiden.

Då Staten behövde pengar till något ändamål, kunde de vakantsätta några soldatrotar och i stället låta roten betala vad soldaten, enligt gällande markegångstaxa, kostade. På detta sätt vakantsattes rotar "för underofficers löneförstärkning", "för lärarlöner till Militär-Academien vid Malma hed", "för uppfostran av officerares barn" och i stor omfattning att hjälpa musiken. Det gällde ofta löner för "Spel i nummer", "Trumslagare", "Musikens underhåll" och för "Fältmusikanter". På varje kompani och i snart sagt varje socken "hittas" sådana vakantsatta rotar. I Västra Vingåker är 7 rotar under stor del av 1800-talet anslagna för olika musikaliska ändamål och i Lilla Malma är sådana rotars antal 4. Västra Flassbro skulle betala "trumslagare" 17/9 1855 - 1901, Grinda "Fältmusikant" 9/12 1858 - 1901, Snösvad till "Musikens underhåll" och "Spel i nummer" 31/12 1844 - 1866 å sin ena rote och 1/1 1834 - 1866 på den andra. Mycket ofta bebos dessa vakantsatta torp av musiker, vilket måhända bidrog till höjande av musikintresset i trakten.

Inledningsvis nämndes att Indelningsverket upphörde genom 1901 års härordning. Detta innebar inte att man omedelbart avvecklade den gamla organisationen, utan man lät den i stort sett självdö. Inga nya soldater anställdes och de som fanns, fick efter hand avsked, oftast i samband med att de fått tillräcklig tjänstetid för erhållande av pension. Den siste vid Södermanlands regemente som lämnade in sin avskedsansökan var Fogdö-soldaten, snickaren och båtbyggaren, Anders Fredric Bernhard Sahlberg på Björka rote nummer 649. Redan den 20 mars 1894 skrev han som 18-åring under sitt kontrakt, som gav honom ett torp, 75:- kr i lega och ett hemkall som årligen omfattade 4,95 hl råg, 4,13 hl korn, 0,83 hl vete, 850 kg hö, 850 kg råghalm och 10 kbm ved. Dessutom bete för 1 ko, 2 kvarnskjutsar och erforderliga dragare för skötseln av torpets åkrar. Med detta kontrakt levde han på sitt torp och verkade som soldat på de årligen återkommande mötena ända fram till 16/10 1961, då han begärde och fick avsked efter 67 års tjänst - 85 år gammal!

Sahlberg var regementets siste soldat i tjänst. Han dog 19/1 1962. Då fanns ännu en krutgubbe kvar i livet, nämligen f.d. soldaten på Kolunda rote i Stenkvista socken, Albin Stenkvist. Han var soldat för sin rote 1902 -1912. Att han anställdes så sent, då indelningsverket upphört, berodde på att roten varit vakant några år och ej anställt någon i förhoppning att slippa denna pålaga. Myndigheterna hade tryckt på, men roten hade blundat. Till sist tröttnade myndigheten och roten tvingades, trots den sena tidpunkten, att anställa soldat - och det blev Albin Stenkvist. Han tog avsked 1912 och avled 5/1 1979, varvid Indelningsverket definitivt lämnade Södermanlands regemente.

STRÄNGNÄS UNDERHÅLLNINGSENSEMBLE,

tillhörande regionmusikens Strängnäs-avdelning, är en ensemble med många strängar på sin lyra.

Arbetsuppgifterna är många och skiftande och man spelar för en publik, som omfattar alla åldrar, från förskolebarn till de äldsta i vårt samhälle.

Här en presentation av ensemblens medlemmar: Bertil "Poppe" Eriksson spelar fiol och altfiol samt fungerar dessutom som ensembleledare och i någon mån arrangör. Britta Skärby-Vindenes spelar också fiol men är f n tjänstledig p g a en tjänst i Norge. Nils-Åke Pettersson spelar klarinett liksom Ingvar Ekholm, vilken dessutom är basklarinettist. Rune "Olle" Ohlsson är ensemblens stöttepelare med sin kontrabas och sist, men inte minst, Agne Andersson, ensemblens pianist och dragspelare. Agne står också för merparten av de arrangemang, som måste skrivas då det inte finns färdiga sådana att tillgå för en ensemble av denna speciella sammansättning.

År 1974-76 fungerade ensemblen mer eller mindre som s k spelmanslag och kom under dessa år i kontakt med folkmusiken, vilken allt sedan dess finns med i repertoaren. I samarbete med Strängnäs Gilles folkdanslag gjordes då turnéer i Regionmusikens och bildningsförbundens regi i Södermanland och kronan på verket i det samarbetet var deltagandet i "Rättviksdansen" år 1976. Från år 1977 har ensemblen verkat i sin nuvarande form och instrumentarium. Folkmusiken finns alltså fortfarande med i repertoaren och framförs gärna och ofta. P g a att det uteslutande spelas arrangerad musik är det svårt att spela s k dialekt, varför låtvalet är viktigt när det gäller att leta i vår enorma folkmusikskatt.

Ensemblen spelar gärna sörmländsk folkmusik, t ex "Polkett från Fogdö" efter Sigurd Lönnkvist eller "Dans i lägerhyddan" efter Hugo-Pelle. Men man kan också få höra gånglåt efter Lapp-Nils eller "Fars Gånglåt" efter Erik Öst. Intresset för folkmusik ledde oss senare in på folkmusik från andra länder. Under en kursvecka med Lars Holm, accordeonspelaren från Malmö, väcktes intresset för folkmusik från Balkanländerna, vilken Lars Holm är något av expert på. Jugoslavien, Bulgarien, Rumänien - där finns musik som verkligen utmanar. Här spelas 5-7-9 och 11-takt, vilket ställer speciella krav på musikanterna. Här får notbilden tjäna som stöd i början av instuderingen för att senare minska i betydelse varefter musiken och rytmen sitter mer eller mindre utantill.

Som nämndes inledningsvis spelar ensemblen för alla åldrar. I förskolan och lågstadiet har getts långkörare som "Klas Klättermus" och "Folk och rövare i Kamomilla stad". Båda föreställningarna har spelats omkring 500 ggr. Dessa musiksagor gjordes i samarbete med trubaduren Björn Pettersson och har spelats i Södermanland, Östergötland, Småland, Blekinge samt för barnen i storstockholm och Gävle. Tillsammans med Björn Pettersson tog sig ensemblen an Ulf P Olrogs stora produktion, vilket resulterade i en turné i herr Rosenbloms fotspår samt en inspelning för sörmlandsradion. Senast framfördes Olrogprogrammet i Kungssalen på Nyköpingshus i samband med Spelmansförbundets 60-årsjubileum.

Smålandspoeten- bondepoeten - Pelle Näver, har tonsatts av Björn Pettersson, vilket resulterade i ett program benämnt "Med videflöjt och lyra". Detta har framförts på turnéer i Östergötland och Småland och efter nyår kommer det till Södermanland. Detta program har också spelats in på LP i Kalmar läns bildningsförbunds regi. Med sångarparet Ove Engström-Ulla Roxby har ensemblen ett snart femårigt samarbete. Ett blandat program med visor, operetter och musikaler framfördes under ett par turnéer och resulterade i en LP "Här kommer musikanterna". Ett program om Nils Ferlin, med samma sångarpar gav också turnéer och en LP, "I livets villervalla". Ensemblen har alltså medverkat på 3 LP-skivor, samtliga med ackompanjerande uppgifter. Men det fanns, sedan flera år tillbaka, också efterfrågen på en skiva med enbart ensemblens egen repertoar. Detta har nu i höst resulterat i en inspelning som finns på LP och kassett, där ett tvärsnitt av repertoaren presenteras. Här finns allt från sörmländsk folkmusik till "VI MÖTS IGEN" som är skivans titel.

Underhållningsensemblen hittar alltså sin publik överallt i bygderna. Ibland bjuder man på ett program om Evert Taube, som man följer från vaggan till graven, för att kanske en annan gång påminna sin publik om hur det lät en gång när seklet var yngre, när café och restaurangmusiken fortfarande klingade i festliga lokaler. PRO-rörelsen och bildningsförbunden utnyttjar ofta ensemblen och där finns alltså ett mångårigt samarbete.

Ensemblens ambition är att hålla vid liv och föra vidare den folkmusik och underhållningsmusik av god kvalité, som tidigare generationer så generöst tilldelat oss. Ensemblen vill gärna vara med och populärisera folkmusiken och spela den på ställen där den annars kanske inte spelas så ofta.

Regionmusiken står just nu inför en omstrukturering, vilket kan innebära att Underhållningsensemblen snart är ett minne blott. Vissa signaler tyder på det. Men detta får morgondagen utvisa. Publikens gensvar borde vara en garant för ensemblens fortbestånd.

Med musikerhälsningar från Underhållningsensemblen

Bertil "Poppe" Eriksson

Låtlägret 1984
samlat på Wetterstugans
trappa

L Å T L Ä G R E T

1 9 8 6 !

Det traditionella låtlägret kommer även nästa år att äga rum veckan efter Midsommar i Malmköping.
Inbjudan sänds ut under våren 1986.

BORDUNSTÄMMAN I NYKÖPING

av Per Furå, säckpipa

Foto:

Per Ulf Allmo

"I fädrens spår för framtida segrar".

"Tillförende hafva de brukat nyckelgiga, juudgiga, säckpipa eller horn..."...om 300 år skola de åter varda i bruk!

Ja tänk, om han bara kunnat ana, den gode Marcus Simming, vingåkersprästen. Kanske hade han en dröm inbakad i det han skrev 1685. Att hans dröm, så till den grad, skulle gå i uppfyllelse kunde han väl ändå inte föreställa sig.

Man frestas att tro att det är något slags jubileumshyllning till Simmings beskrivning. Eller vad sägs om två bordunstämmor/-träffar 1985. En i Kårrö, Småland, under juli månad och en i Nyköping i september.

Själv hade jag förmånen att närvara i Nyköping och tänker referera lite därifrån.

Efter ett mindre lyckat försök att samla alla "kufar" (som någon kallar oss "bordunister") i fjol, kändes det nog lite darrigt för dem som höll i trådarna. Oron skulle visa sig överflödig. På lördagen (14/9) samlades en nyfiken hop av c:a 30 personer vid Nyköpingshus. Det var intresserade från flera håll i landet med ett gemensamt: BORDUNMUSIK!

Eftersom det här med "revivalmusik" (ur Filikromen, Sveriges Riksradio) är relativt nytt, undringarna många, erfarenheterna mycket olika, kändes det bra att ha en rutinerad "förhandlingsledare". Tack Arne Blomberg!

Lördagen fylldes med tankar av alla slag. Mycket om instrumentbygge, vad som är bordun-instrument, vad som spelas på desamma, status i vår folkmusik m.m. Det visade sig finnas många infallsvinklar. Som vanligt går tiden alldeles för fort då man har trevligt. Det första "seminariet" var plötsligt över. Det stod helt klart att detta var bara början av något som länge känts nödvändigt, nämligen att få träffas och ytbyta idéer och erfarenheter lite mer organiserat och lite mer breddat, när det gäller instrumentfloran.

Mötet utmynnade i några punkter att arbeta med och för, bl.a. en liknande träff samma tid nästa år. Förhoppningsvis har då fler möjlighet att närvara. Även sådana som kanske inte direkt utövar något instrument, kanske dansar eller sympatiserar i största allmänhet. Ett förslag är att man sneglar neråt Europa för att få idéer till utformningen av en sådan här träff. I en by som heter Lissberg, i Tyskland, ordnar man varje år en bordunträff i dagarna flera. Man möts för att lyssna till olika grupper, går i kurs för att lära sig dansa, spela lira, säljer sina medhavda skivor, köper ett länge efterlängtat instrument. Man håller till i en gammal borgruin och ortens förträffliga borgarbrandkår står för förtäring av bästa tyska sort. Ruinen finns ju redan i Nyköping och säkert finns det några eldsjälar inom Nyköpings brandförsvar (Häpp!).

Så återstår att berätta lite om söndagens bordunstämma. Även här kändes en viss oro när bara de "närmast sörjande" dök upp. Då dessutom många av lördagens deltagare varit tvingade att återvända hem befarade man det värsta. Men vi som samlats drog i alla fall igång bland "trollfioler och syndaskrynklen".

Så helt plötsligt var museets konsthall, där vi höll till, alldeles full med folk. Genom ett olyckligt missförstånd kom några senare. Salen genljöd av brummande borduner, stämningen steg i både instrument och själar. Tyvärr var antalet musiker inte så stort, men det blev ändå variationer, då man kombinerade ihop olika grupper och instrument.

Från en subjektiv utövares plats verkade publiken verkligen "med på noterna". I alla fall kändes det skönt efteråt att ha genomfört första bordunstämman på Nyköpingshus, där många var rörande eniga om en repris.

Torbjörn Ivarsson från Riksradion gjorde ett fint program om stämman i "Filikromen". Det kändes som en fin avrundning av en helg fylld med framtidshopp för dessa "bortglömda" (?) instrument, som egentligen borde vara självklara i sammanhang där man dansar till och pratar om gamla låtar.

Heder åt alla arrangörer som ordnade denna stämma väl värd namnet - till skillnad från andra stämmor man upplevt under senare år. Men det är en annan historia.

ÅTTA ÅR MED
DEN SÖRMLÄNDSKA SPELMANSRÖRELSEN

Lena Näslund

Musikproducent på Radio Sörmland

I åtta år har det funnits lokalradio i Sörmland. I åtta år har vi gjort program om och med de sörmländska spelmännen. Mer eller mindre, men alltid lika glatt. Det stora folkmusiklyftet för min egen del var programserien Felan Minns. Jag hade förmånen att få resa runt i Sörmland tillsammans med spelmannen Ingvar Andersson. Vi hälsade på hemma i stugorna hos flera av de viktiga traditionsbärarna. Hos Axel och Elna i Källstugan. Hos Spel-Arvid i Trosa, bland annat. Var vi än stack in näsan mötte vi samma spelglädje och entusiasm. I mitt arbete har jag knappast mött samma glädje hos någon annan musikgenre.

Vi försöker hänga med i svängarna på allt ni gör. När Sören Olsson bjöd upp till Svenska Folkets Dansmusik för första gången så stapplade vi med.

Och vem kunde ana att det där lilla bruna vishäftet som Arne Blomberg kom och viftade med skulle leda till en programserie som varade nästan ett år. Nu lär det ju vara ett häfte till på gång, så Veckans Visa kanske kommer igen.

Och så den härliga Gustaf Wetterstugan. Jag förstår att ni är glada, men den är faktiskt en tillgång för oss också. Speciellt eftersom ni är så generösa med att öppna dörren. Tack speciellt för den fina julklappen vi fick i fjol. Det började med ett försynt litet brev från Christina Frohm och slutade med en magnifik sändning med musik, rim, spontansång och traditioner. Det ska vara spelmän till sånt!

Och så är det ju stridsfrågan: Ska det vara dragspel och fiolgnissel i radioapparaten? Eller är det rent av bara dunka-dunka? Helt klart är att Radio Sörmland skulle bli fattigare utan den pigga 60-åringen. Bland alla industri- och datareportage behöver vi den jordkänsla som Bernts stråkharpa ger.

H Å L L U T !

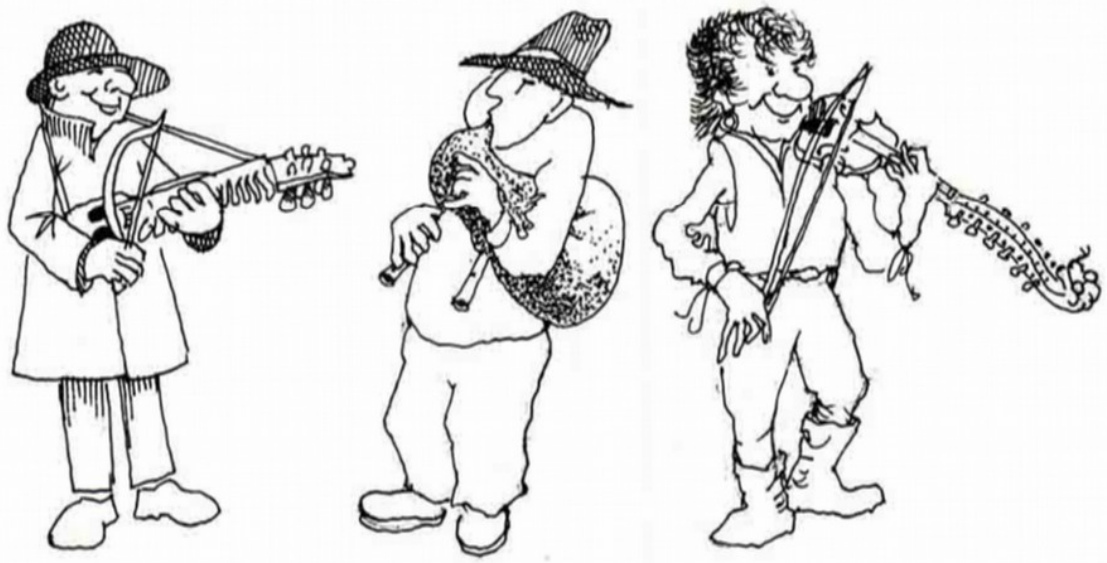

CELLO - ett folkmusikinstrument?

av Ingvar Andersson

"För femtio år sedan var det icke ovanligt att äfven i landsorten få tillsammans en violinqvartett" skriver A.G. Rosenberg 1875 i förordet till 160 polskor, visor och danslekar, det musikhäfte som innehåller hans under åren 1823-36 gjorda uppteckningar i Floda med omnejd. Från Vingåker och Österåker finns många berättelser om att August Widmark och Karl August Lindblom under mitten av 1800-talet spelade tillsammans i en herrgårdskvartett som även innehöll cello. I en bygd som innehöll både herrgårdar och bondbyar skaffade sig en del spelmän en mycket bred repertoar för att fungera i både herrgårds- och allmogemiljö. Där är just Widmark och Lindblom bra exempel. Inspirationskällor saknades inte. Den årliga marknaden var en sådan, ty runt på marknader reste ofta utländska musikanter och spelade. I Vingåker, berättades det, hade man också gästspel på värdshuset av utländska musikanter. Ivar Boström berättade att hans far, den kände flodaspelmannen Albert Boström, gick till just Vingåker för att lyssna på den sortens musik. En mycket vanlig sättning hos sådana grupper var violin, bratscha och cello. Bratscha var förr den vanliga benämningen på viola eller altfiol och hade mestadels en kompande funktion i de här kapellen. Månne uttrycket bascha bland spelmän kommer från just bratscha och dess ackompangemangsroll.

I de flesta spelmansböcker som finns bevarade från 1800-talet är bara melodierna nedskrivna. I den stora notsamling som vingåkersspelmannen Albert G-son Wall samlat ihop och lämnat efter sig finns faktiskt en bok, handskriven naturligtvis, som innehåller bara kompet till melodierna i en annan notbok i samlingen. Där kan man konstatera att den kompande fiolen fungerat precis som en bratscha i restaurangkapellen. I de spelmansböcker som jag här skall presentera är det unika det att det finns arrangemang för tre instrument, 1:a fiol, 2:a fiol och cello. Rollfördelningen är melodi i 1:a fiolen och komp i 2:a fiol och cello. Böckerna är märkta med namnet Gottfrid Hellgren, Katrineholm, men utan datering. Troligen är de skrivna någon gång under andra hälften av 1800-talet. Här ser man tydligt 2:a fiolens bratscharoll.

Innehållet i notböckerna speglar på ett bra sätt den populära repertoaren under slutet av 1800- och början av 1900-talet. 59 melodier finns med fördelade på 17 valser, 13 hambopolkor, 16 polkor, 7 polskor, 1 engelska, 1 polkett, 1 schottis och 1 galopp. Dessutom 2 st marscher, Södermanlands regementes paradmarsch och Napoleons marsch. Bland valserna finns bl.a. Donauwellen och den vals som blivit känd som Kväsarvalsen. Här kallas den för Schedewivals och överensstämmer i sin uppbyggnad med de andra versioner av den valsen som finns upptecknade från västra Södermanland med bl.a. tre repriser. Bland hambopolkorna finns också ett antal kända melodier som "I fjol jul när jag stod brud", "Jag är ledsen jag fårnte brännvin" och en melodi som kallas för "Skinnböxo", i dag mer känd som "Stjinnbracka mä lucku", sjungen av Evert Sandin och tillskriven Dalarna. Bland polskorna finns 2 st som är noterade för A-E-A-E-stämning, en där man stämmer upp D till F och stämmer ned G till F en oktav under D-strängens F, samt en polska där kvinten stämmes ned till D. Vid galoppen har den anmärkningen gjorts att den skall spelas dubbelt så fort som 2/4 polka.

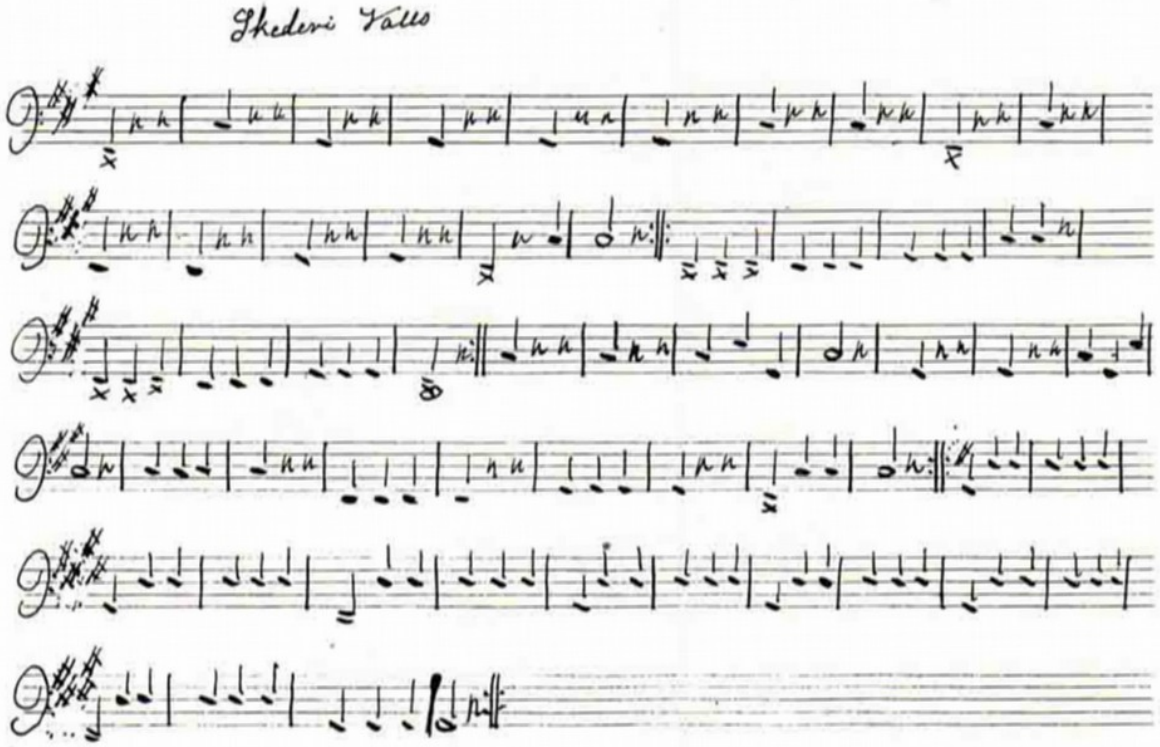

Notationen för fiolstämmorna är gjord enligt normalt mönster, medan cellon har fått ett helt eget system. Där har man helt enkelt skrivit noterna en ton under den plats i systemet de egentligen skulle ha haft. Det betydde att den som spelade cello fick cellons översta sträng på samma plats i notsystemet som fiolen har sin E-sträng och motsvarande för de andra strängarna. Cellisten läste alltså sina noter på fiolsätt, egentligen en smart rationalisering.

I de följande notexemplen har jag dock skrivit cellons stämma för normal F-klavsläsning.

Här följer nu några exempel på melodier och arrangemang ur Gottfrid Hellgrens notböcker.

Den första melodin är en hambopolka som finns i många handskrifter från den här tiden. Den går under namnet "Det var en murare som hette Gräll". Melodin har senare fått text och sjungits av de en gång så populära bondkomiker som turnerat runt i Sverige. Den har då fått namnet Elektricitetsvisan.

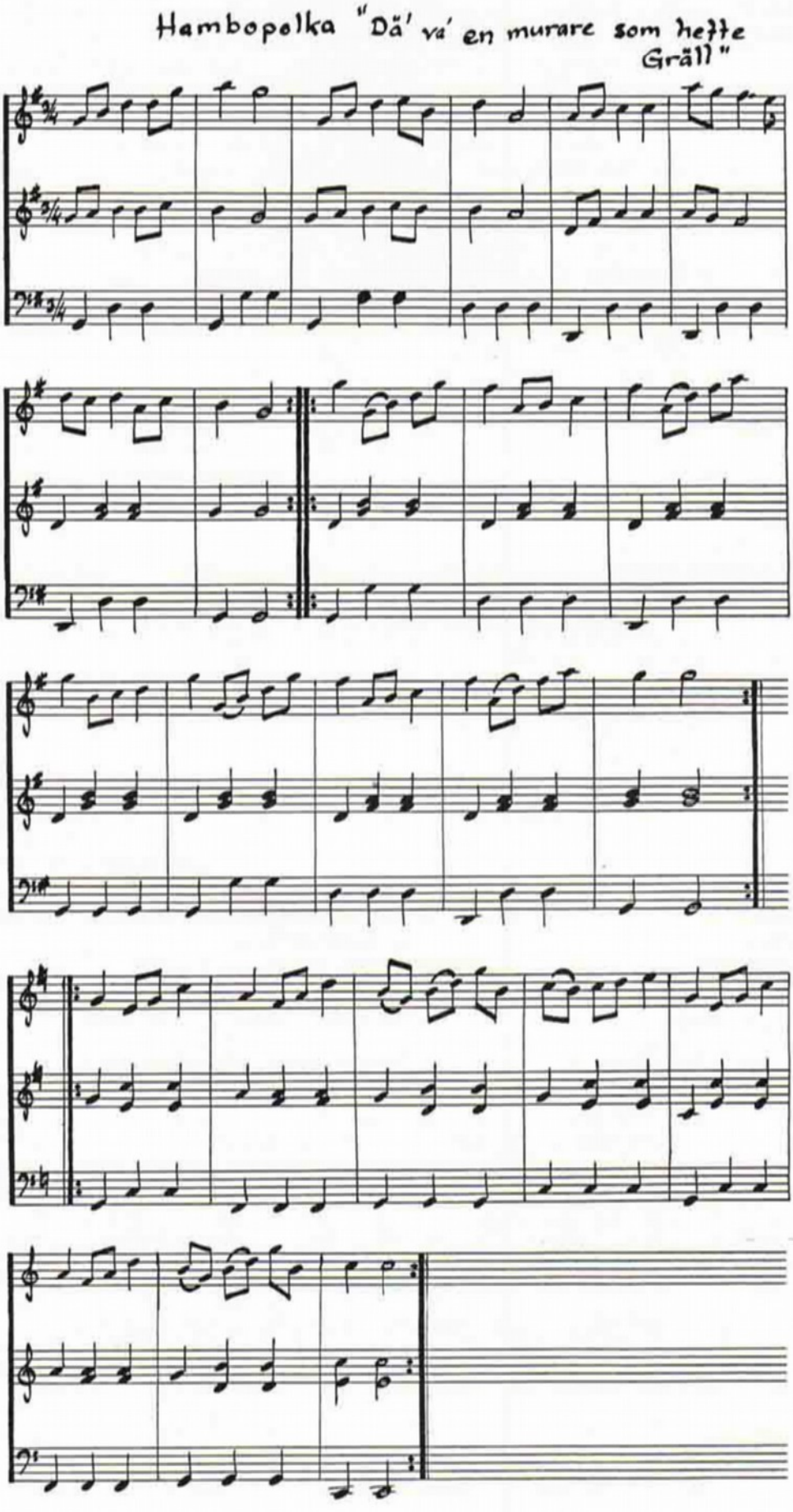

Nästa melodi är också välkänd. I spelmansböcker kallas den bl.a. för Engelskan, Engelsk matrospolkett, polkett m.m. I de här böckerna har den i melodiboken ingen benämning, i 2:a fiolboken kallas den för polkett och i cellonoterna står det polka-Engbersken.

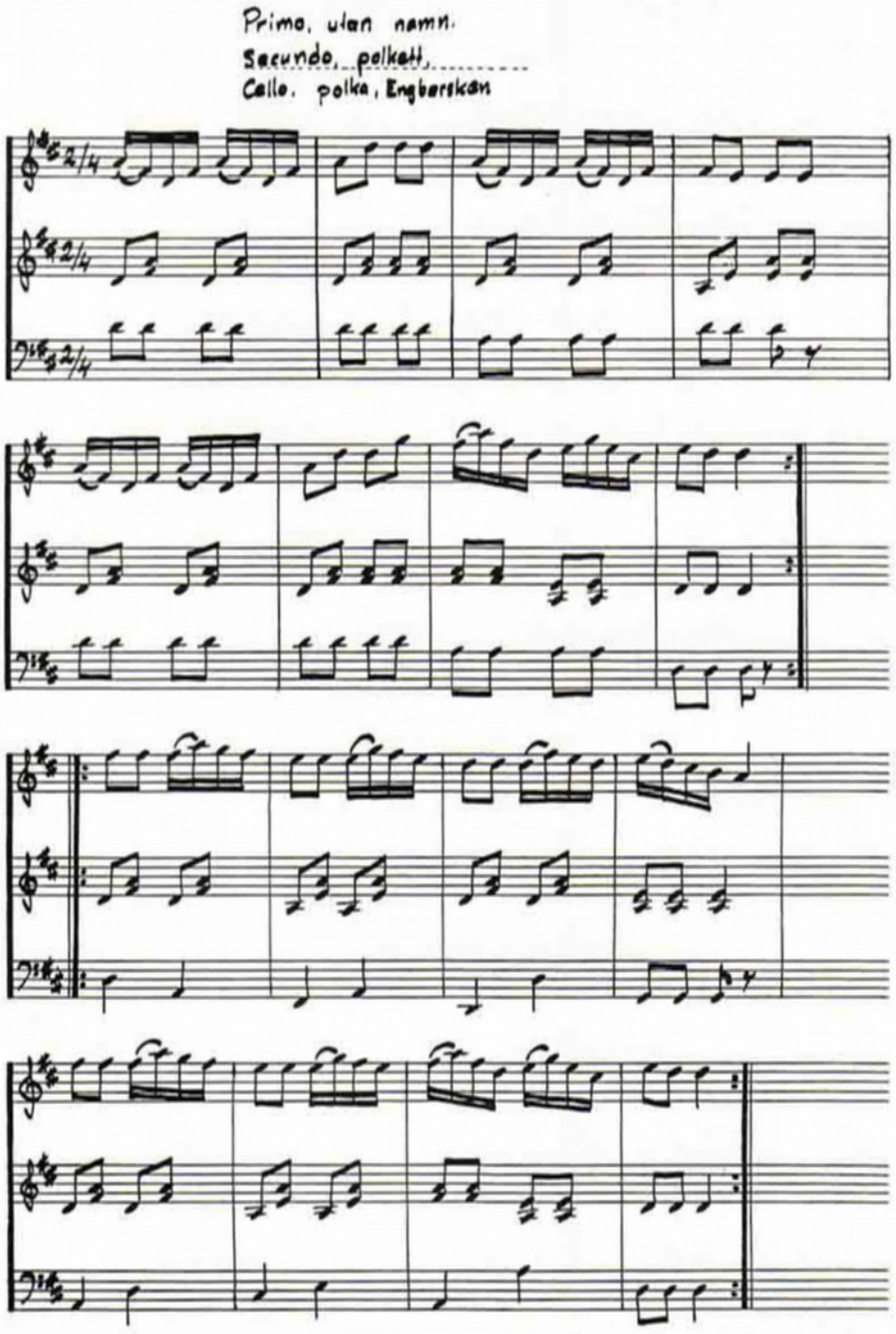

Här är ett exempel på polskorna i notsamlingen. Den har ingen cellostämma men väl en andrafiolstämma som är mer en stämma än ett komp. Melodin är också välkänd men här tänkte jag testa läsarens melodisinne. Vad för känd melodi ligger till grund för den här polskan? Svar till denna tidnings redaktion.

Polska

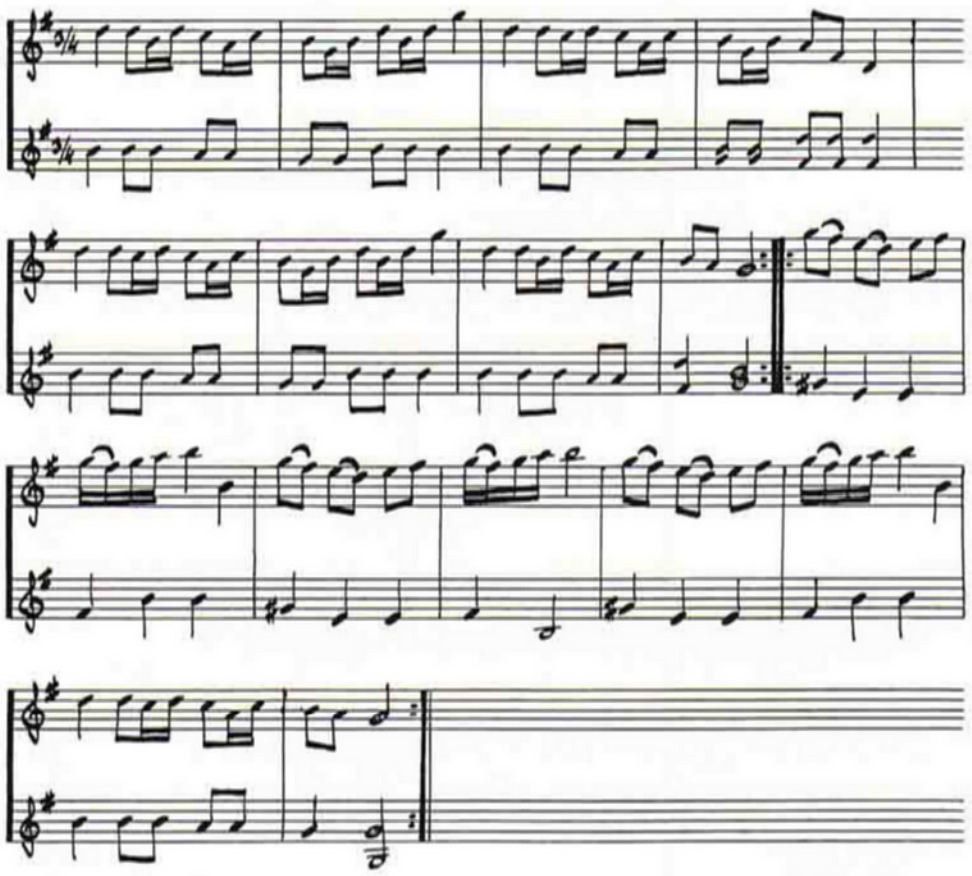

Det sista exemplet får också bli en hambopolka. Den kallas för Dalkarln. Uppbyggnaden med fyra repriser tyder på att den kan ha sin förlaga i något av de dansmusikalbum som utgavs flitigt under andra hälften av 1800-talet. Dessa var dock avsedda för piano så det här arrangemanget är säkerligen gjort av den eller de som skrivit notböckerna.

Hambopålka, Dalkarln

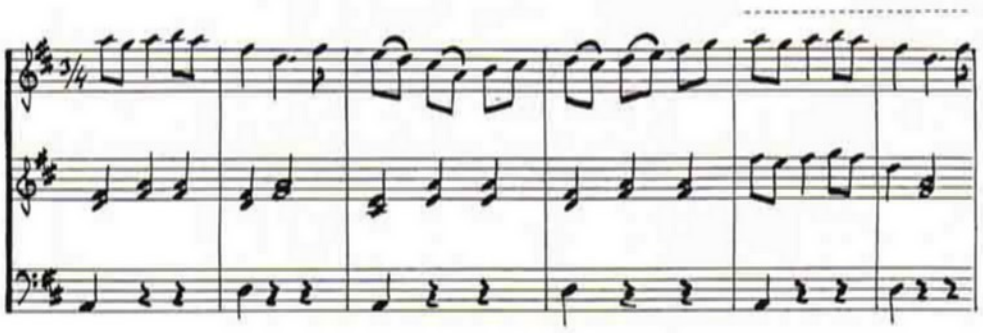

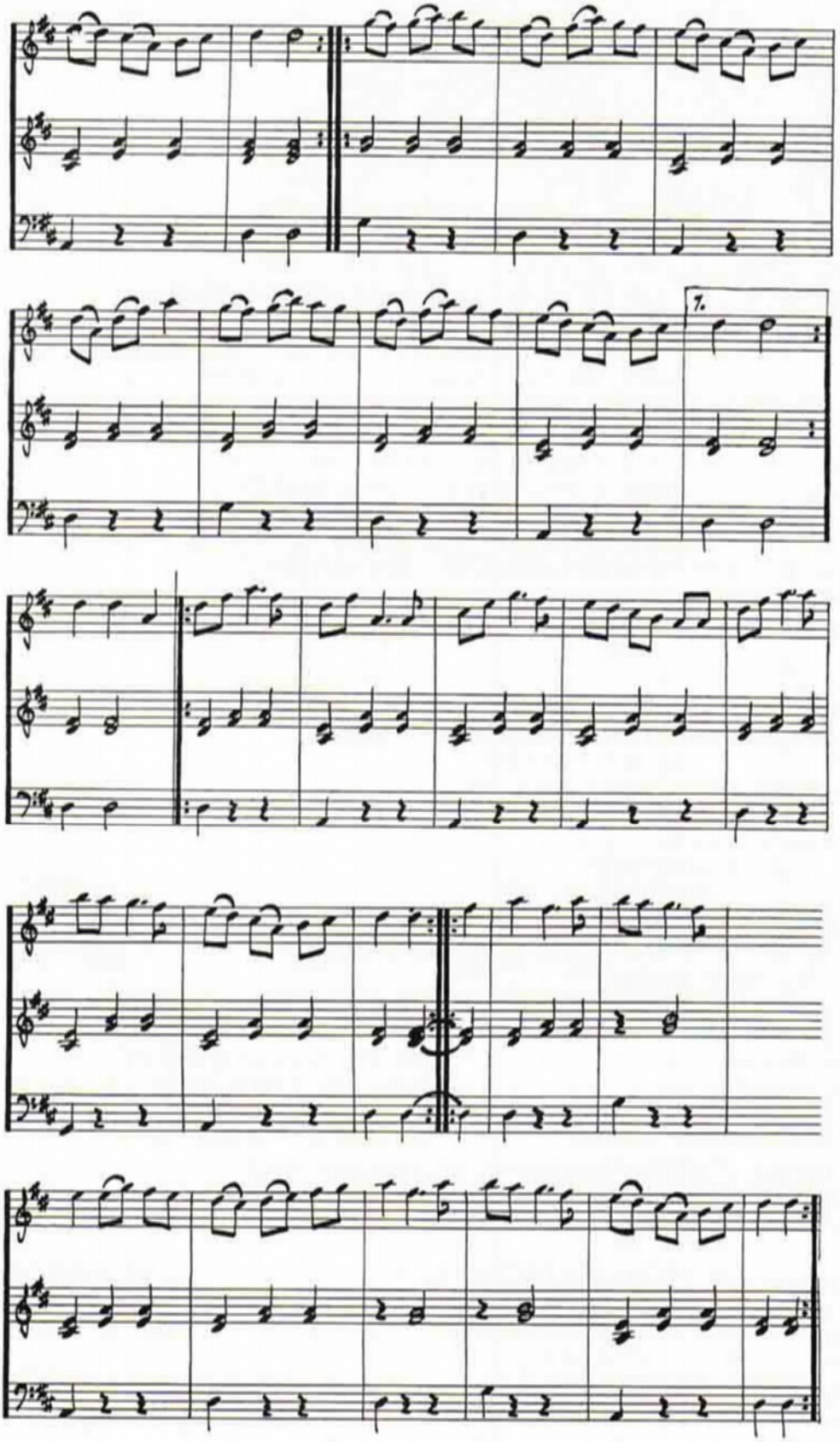
1.

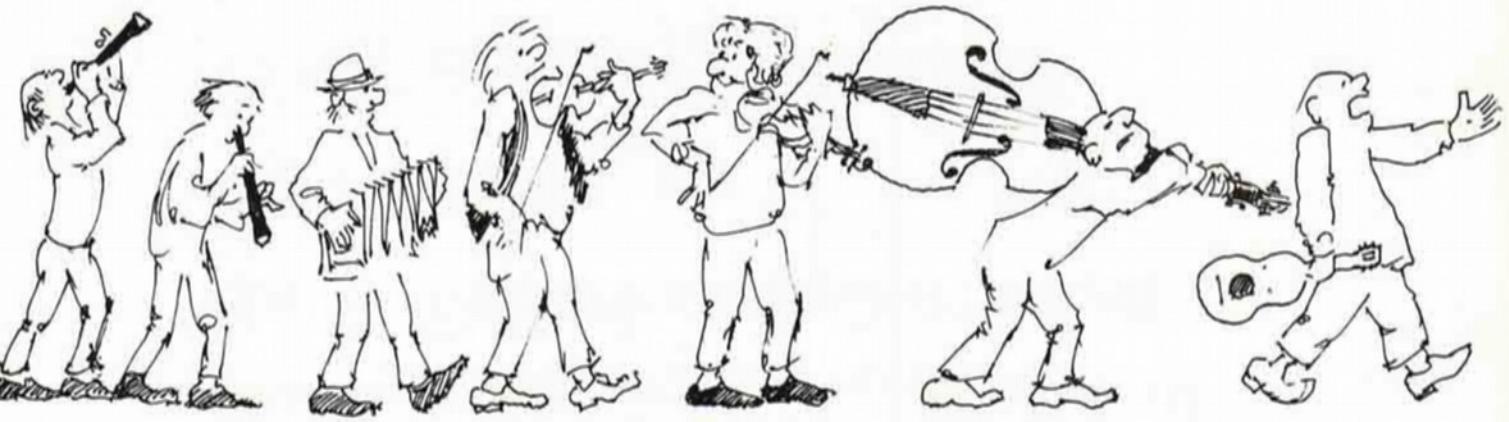

KURSVERKSAMHETEN

SÖDERMANLANDS SPELMANSFÖRBUND

av Leif Johansson

Att åka på låtkurs kan fylla flera behov. Man kan naturligtvis åka bara för att det är roligt - man vill få en "kick"! (Förlåt Bernt, finns det nåt bra svenskt ord?) Man kanske vill utvidga sin repertoar eller förbättra sin teknik eller också finslipa de kunskaper man redan har.

När vi arrangerar en kurs försöker vi se till alla dessa faktorer, för ingen faktor är ju egentligen mindre viktig.

En av en spelmans huvuduppgifter är att spela till dans. Tonvikten (!!) brukar därför läggas på dansmusik vid låtvalet. Vad krävs sen rent tekniskt och musikaliskt för att bli en bra dansspelman?

Under två av årets kurser har temat varit sörmländsk dansmusik. Dels vårens låtkurs som behandlade ett flertal olika danstyper och dels höstens tvåstegskurs där vi koncentrerade intresset runt hamburskan. (Jodå, det finns andra polskor än Boda-polska och Røros-pols!)

Före båda kurserna har vi skickat ut kassettband till deltagarna med låtarna inspelade för att på kursen kunna koncentrera oss på detaljer och ren interpretation. Ett initiativ som blivit mycket uppskattat.

En annan viktig del i kurserna är att spelmannen alltid ska få prova att spela sina nya låtar till dans under kvällen - eller som deltagarna i vårens viskurs, tralla sina polskor.

Kopplingen direkt till dans är mycket viktig. Det var en av orsakerna till att vi beslöt samarrangera hamburskekursen ihop med Sörmländska Ungdomsringen, som då alltså ordnade danskurs.

På denna danskurs får nu spelmännen chans att, antingen i grupp eller enskilt, spela hamburska, och få konstruktiv kritik direkt av instruktörerna eller dansarna - kritik som naturligtvis kan vara både positiv och negativ.

Slutligen en önskan inför 1986 riktad till alla ungdomar; Det vore kul att få se fler av er på våra kurser!

KULTUR - ETT NATURBEHOV!

av Bernt Olsson

Ett förhoppningsvis onödigt förbehåll: Alla namn - här eller i det föregående - är helt gripna ur luften och betecknar allmänna företeelser, ej individuella. Varje alltför stor likhet med något som finns har tillkommit i största medvetslöshet.

Demokratin är ett behagligt samhällsklimat, egentligen det enda människovärdiga, så vitt jag kan förstå. Olika intresseyttringar tillåts och håller varandra i balans. Av medborgarna krävs medvetenhet, bildning och kritiskt sinnelag, särskilt om - vilket ibland sker - jämvikten rubbas, och en del krafter växer sig alltför starka och får mer att säga till om än de egentligen skall. Kulturlivet i Sverige ger exempel på detta.

Kulturen får för lite pengar. Politikerna är för snåla, sägs det. Ändå avsätts en hel del pengar för kulturella ändamål, men det är inte tillräckligt och kan aldrig bli tillräckligt, så länge effektivt marknadsförd lort får tillfredställa människans kulturella behov.

I en nyligen gjord vetenskaplig studie har jag redovisat fördelningen mellan kultur och okultur i Sverige, och jag vill här ge några exempel på därvid säkerställda resultat:

Antal framställda objekt:

1 st vackert prydnadsföremål motsvaras av	5 000	vedervärdiga sådana
1 st medelgod oljemålning	1 500 000	reklambilder
1 st bra visa	12 000	löjliga schlagers
1 st bra berättelse eller novell	193 000	kändisreportage
1 st ärligt menad roman	50 000	Barbara Cartland m.fl.
1 st rolig historia	850	norgehistorier
1 st mänsklig film	580	våldsfilmer
1 st ungdomsbok	523 000	Starlet, Min novell, Frida, Veckorevyn, Okej, Rocket m.fl.
1 st rolig serie	250	Katten Gustaf
1 st stilriktigt renoverat hus	300	stilvidrigt renovrade hus
1 st nykokt kaffe i blommig kopp	50	plastmuggar fesljummet fosterfördrivningskaffe från elektrisk kaffebryggare
1 st skämtsamt gratulationskort med manuellt uttänkta roligheter	150	kort med färdigtryckta skämt
1 st äkta uttryck för folklig musikkultur	175 000	musikindustrilåtar
1 st mödosamt vunnen insikt	105	modeåsikter samt
	70	politiskt reglementsenliga åsikter
1 st vänligt omdöme	5	skitord

Obalansen är påtaglig, och för varje krona som ges ut för kulturen ges c:a 152 000 kr ut på okulturen. Lösningen på detta problem skall vi finna i det följande.

Problemet med masskulturen är att den passiverar mottagaren - men endast så länge denne inte förmår göra den till sin egen och utöva den själv. I så fall blir den nämligen folklig kultur. Denna kanske lite förvånande lärdom kan vi dra av kulturhistoriens vittnesbörd. Polska, polka, schottis och vals (för att ta några musikexempel) har alla förts in i vårt land av modeströmningarna men har tagits upp av allmänheten och

och omformats till en integrerande del av vår kultur. Varför skulle inte detsamma kunna hända med dagens enorma och ekonomiskt viktiga produktion av masskultur? Säkert kunde den genom lämpliga stimulansåtgärder förvandlas från skadlig massdressyr till värdefullt gör-det-självbeteende. Jag vill i det följande medelst trenne exempel söka påvisa hur en sådan önskvärd utveckling kunde åvägabringas.

Gör-det-självexempel I

"Jag är en kille som tänker starta en rockgrupp.
Jag har börjat skriva låttexter på engelska, för
jag kan inte utryka vad jag känner på svenska..."

Rocken är numera ungdomens musik. Man går till vila, vaknar och lever till ackompanjemang av denna elektrifierade musikart. Den har redan börjat utvecklas till en folklig konst, stödd både av kommersiella och idella krafter, som vill "satsa på ungdom". Det är emellertid arbetsamt att lära sig spela och kostsamt att skaffa instrument, men kan vi inte med enkla medel ge fler tillfälle att vara aktivt verksamma inom denna nya, folkliga kulturyttring? Alltså: Gör din egen bandspelargitarr. Unna dig nöjet att spela med i vilken världskänd rockgrupp som helst!

Exemplet får här illustreras av en bild samt några summariska anvisningar.

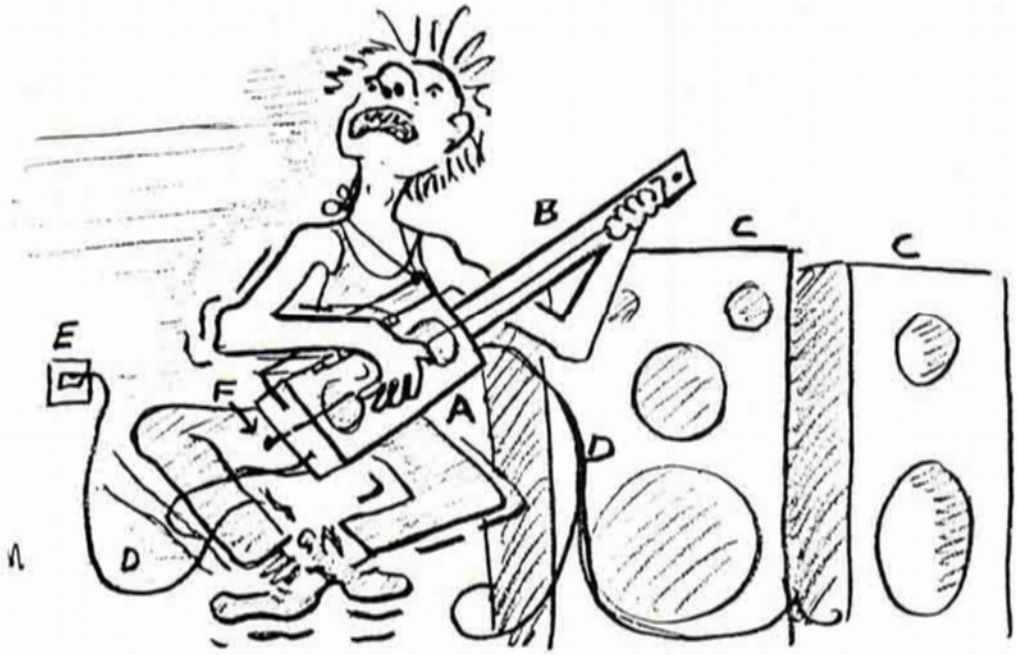

a) bandspelare
b) sträng
c) högtalare
d) sladd
e) kontakt
f) spik
g) snöre

1. Hoplimma bandspelaren med skaftet enl. bif. anvisningar.
2. Inöva ett vanligt hysteriskt artistbeteende.
3. Välj lämplig klädsel (olika för exempelvis heavy metal resp. skånsk rock).
4. Koppla sladdarna enl. schema.
5. Ladda med lämpligt band. (Massproducerade sådana finns att tillgå i närmaste musikaffär, på bensinstationer o. likn.).
6. Nedtryck knappen "ON". Vrid knappen "VOLUME" till höger så långt det går.
7. Håll strängen i oupphörlig vibration medelst rörelse av handen, annars stannar bandspelaren.
8. Den skicklige spelaren kan - under dämpning av ljudet med vänster hand - själv interfoliera med utrop sådana som "YEEAH!", "BABY, BABY!" o. likn.

Gör-det-självexempel II

Skriv din egen schlagertext!

Den till mogen ålder komne föredrar kanske schlager framför rock. Schlagern har funnits i vårt land så länge att den blivit en omistlig del av vårt kulturarv. Texterna kan i huvudsak delas in i fyra huvudavdelningar:

den klassiska romantiska med kärlek, natur och idyll,
den urbana schlagern, där kärleken återfinnes i stadsmiljön med dess dolce vita, hetsiga storstadspuls och häftiga feeling,
den euforiska schlagern, som uttrycker vanvettig kärlekslycka ("kär och galen... "Du! Du! Du!") samt slutligen
den depressiva schlagern, som här skall behandlas något närmare.

Alltså: skriv din egen depressionsschlager. Denna uttrycker livsleda och tristess p.g.a. utebliven erotik. Använd följande ordlista.

Minnas - försöka glömma - bara ett ord - problem - tid som gått - utan dej - bara en lek - Simson o. Delila - Waterloo - Poltava - skratta Pajazzo - jag är en clown - such is life - the show must go on - flanör - kaj - gatans sten - keep smiling - ge mig/dig/oss en chans.

Miljö: hamnstäder samt förstäder i allmänhet.

Väder: höst, djupt lågtryck, mulet och lätt duggregn.

Gör-det-självexempel III.

Skriv ditt eget okändisreportage!

Veckotidningarna ser som sin stora kulturuppgift att producera kändisreportage och hålla allmänheten informerad om vad som försiggår i huvudstadens innekretsar - vilka partyn som äger rum, vad man därvid har på sig, vem som har ihop det med vem o.s.v. Det vore önskvärt att denna mycket lästa litteraturart kunde förvandlas till ett genuint uttryck för svenska folkets inneboende konstnärliga talang. Här följer nu ett mönsterexempel, men eftersom vi förmodligen inte känner några s.k. kändisar, måste vi, anser jag, skriva ett okändisreportage. Följande stycke är dessutom mycket lämpat som läs- eller diktamensövning i grundskolan. En up to date svenska är ett måste i dag!

I den nedgående solens metallicskimrande ljus, som sänkte sig likt en passionerad kyss över villaområdet Digitalvägen 1 - 140, syntes en glittrande rad av okändisvärldens mest frekventa utegångsmänniskor styra kosan hem till premiärdansösen vid Stadshotellets supédanser, Ann-Louise Lundström (35), kvällens paranta värdinna och festföremål, som i kväll ställde till ett hejdundrande födelsedagspartaj. Hon tog själv emot gästerna iförd chic byxdress i off-white med guldskärp, cognacsfärgad tröja i boucléstickad polyacryl - nonchalant nerhasad - och chockhöga sandaletter i skimrande neonrött. De mintgröna tånaglarna och hennafärgade håret matchade fint den bruna sommarhyn, ett minne från sommarplayan. Flerårige sambon Kent höll sig lite i bakgrunden och serverade välkomstdrinkar ur dambenformade glas, sobert diskret i naturelle lädersko, asfaltfärgad byxa, gråmelerad blazer, snygg grön nylonskjorta och rustik, virkad lasyrbrun slips.

Gästerna visade upp en hel modeshow av chica partyplagg. Här märktes krögarparet från Grillbarens gatukök, Billy och Bettan Oslund - hon frappant raffinerad i lingonröd kimono, han en drömprins i senapsgul smoking med tomatröd nejlika. I sällskap med chica flickvännen Kickan i karamellrosa och fluffig frisyr kom den inom en vid omkrets välkände sångaren och pianisten Sven Ylemo-Klinckow (som under kvällen lät höra "Kiss me tender" från födelsedagsbarnets nya elorgel - ett tekniskt underverk från Yamaha). Verkliga ovationer väckte okändisvärldens grand old dame, jourhavande

medmänniska Gullan Huldin i leopardmönstrad fuskpäls från Scandfur, signalröd blus i strukturerad viscosecrèpe (Boutique Cnodd o. Tott AB) med matchande collier i marmorerad plast, citydress i crimped polyesteryersey och illröd fjäderboa från Göte's Fashion. Celeber gäst från Termostatvägens radhusområde var docenten vid Studiecirkelförbundets kvällskurser i engelska, omskrivna Doris Englund, i gosig kycklinggul sweatoverall med lila tryck (Relax), fräsch rosa ryggsäck och häftig make-up från F:a Fasadrenovering AB.

Man hurrade förstås för födelsedagsbarnet, som fick motta en rad kul och nyttiga presenter:

Träljusstakar från Swed-kultur Designcenter, allround badlakanset i jaquardmönstrad, fuktabsorberingsvänlig stretchfrotté, smörgåsgrill och grekisk herdematta och dessutom en hel mängd aktuella böcker:

Bli vän med din kropp, Banta dig smal, Stretcha dig lång, Bodybuilda dig tjock, Älska dig själv, Ung efter 25, Vital efter 30, Människovärde efter 35 m.fl.

Som supé serverades en generös meny med bl.a. bakad potatis - toppad med en underbar gräddfilsås - en fräsch sallad med crème fraîche från Mjölkcentralen samt fransk ostpaj och ett underbart franskt lantvin. Till desserten bjöds cheesecake från Konsum och tamhallonsorbet. Barnen njöt av ketchupdippad Kumlakorv, krispiga chips och daggfriskt mildgrön, pärlande läsk från Falconbryggerierna.

Till den smittande feststämningen bidrog optimistkonsulent Sven-Erik Gladh, en stor profil inom kändisvärlden, med glittrande glada anekdoter från En Rolig Halvtimme, och i samband med kaffe (med lila likör) höll han också ett litet tal för kvällens värdinna. Han gratulerade henne till att hennes ålder (35) knappt märktes och hyllade henne som ett aldrig sviktande stöd för maken Kent i hans viktiga värv som videouthyrningsentreprenörsassistent.

- Och tack, lilla Lisen, slutade han, för den fantastiskt generösa och välsmakande buffén, som du har fixat till. Det har verkligen varit smaskens!

Men Ann-Louise log och svarade med avväpnande blygsamhet:

- Tacka inte mej. Tacka min Hugin Food-processor!

Nu vidtog sporadisk dans på parkettgolvet till tonerna av favoritorkestern, Gösta's All Star Big Band. Ett förslag från faster Eva att man skulle leka lekar röstades ner med 18 röster mot två - faster Eva (34) och lilla Lotta (7). Barnen och några icke-dansanta vuxna slog sig istället ned vid teven för att se en amerikansk komedi: En stenrik kalkonuppfödare i Texas gifter sig, skiljer sig och gifter sig igen med en tidigare sambo till sin förra ex-frus förutvarande älskare. På bröllopsnatten råkar han bli utestängd på lyxhotellets balkong, där han oväntat stöter samman med sin förra fru, som nu blivit nattklubbssångerska och har ihop det med hans rika mosters nygifte och lätt alkoholiserade son i ett tidigare äktenskap med en oljekung. Det visar sig att ex-frun fortfarande älskar kalkonmagnaten och finner sina känslor besvarade....(Fortsättning följer.) Det var att döma av skrattsalvorna på TV:n en rolig pjäs med spirituell dialog, som ingen begrep, men lilla Lotta tyckte iallafall att kalkonerna var roliga.

Filmkritikern John Rigid - i 60-talslook med brun byxa, frikadellfärgad utanpåskjorta och slippers - framförde nedgörande kritik mot det följande programmet, Livsfrågor i skymningen. Både detta och grannkanalens dokumentär om Australiens urinnevånare anförde han som bevis för svensk teves enastående uselhet. Man övergick därför till att på video se en rysare (äntligen frisläppt av censuren), en av årets värsta skräckfilmer: Renovering av äldre svensk villabebyggelse.

MASSBREV

SÖDERMANLANDS
SPELMANSFÖRBUND
Box 107
640 32 MALMKÖPING

0346-2595